PRINTED BOOK

मुहूर्त दर्पण द्वारमप्रकरण

पेज 1 – 29

35

THE VEDIC PATH

Quarterly Journal of Vedic, Indological
and Scientific Research
Gurukula Kangri Vishwavidyalaya,
HARDWAR

To,

If not delivered, please return to :
Dr. R. L. Varshney
Editor, Vedic Path
'Dreamland'
P. O. Gurukula Kangri-249 404
HARDWAR, U. P., INDIA.

ॐ

मु	३	घट:
ज्ञा	१०	मू
न.	७	मू
म	६	मू
बु	४	मू
वृ	२	मू
शु	१४	मू
श	१२	मू

॥श्रीगणेशाय नमः॥ तिथ्यादिकालावयवस्वरूपां जगत्प्रसूत्यादिकहेतु
भूतां कालत्रयज्ञानविभाविनीं तां वंदेहमायामिह सारदेवीम् १ बुद्धि
दं विघ्नहंतारं सिद्धिदं पार्वतीसुतम् नत्वाबालमृगांकृते रच्यते मुहूर्तद १।६।११ नंदा
र्पणम् २ मुनिनिर्मितशास्त्रेभ्यः सारमाहृत्य रच्यते फलग्रंथविदां प्री २।७।१२ भद्रा
त्यै वक्तुं संक्षेपमुत्तमम् ३ वसिष्ठसंहितायां तिथिपरिभाषा नंदा च ३।८।१३ जया
भद्रा च जया च रिक्ता पूर्णेति सर्वास्तिथयः क्रमात्स्युः शुक्ले ऽधममध्य ४।९।१४ रिक्ता
मचोत्तमास्ता कृष्णेऽसिते चोत्तममध्यहीनाः ४ अथ दग्धातिथिः ए ५।१०।१५ पूर्णा
कांतद्दिनपतो दिवसाद्द्वितीयाः सूर्वीत्सचापधरयोर्घटमीक्षयोश्च कर्क
जयोर्मिथुनकन्यकयोश्च कौर्प्यौ ह्यर्थ्यौ स्त्रीतुलामकरयोस्तवनुमासदग्धाः ५
अथ तिथिवारोत्थायोगाः नारदात् आदित्यभौमयोर्नंदा भद्रा शुक्रशशां
२।३।२ कालिन कयोः जयासौम्ये गुरोरिक्ता शनौ पूर्णा च मृत्युदा ६ गुरुः षष्ठ्यादिति
थयः सप्तचंद्रवारादिभिर्युता क्रमात्सक्षद्र्वे चैव सप्तयोगाहुताशनाः ७ रामः
११ नारद एकादशीचंद्रवारे द्वादशी चार्कवासरे पंचमी भौमवारे च दग्धयो १
गाः प्रकीर्तिताः ८ सप्तम्यामर्कवा अष्टमी तिथयः सोमवासरे सेव

2

गोविज्ञेयः शुभकर्म्मविनाशकृत् ९ अन्य हस्तेर्के पंचमीचैव सो

मे षष्ठी च चंद्रभम् अश्विनी सप्तमी भौमे बुधे मैत्रं तथाष्टमी १० गुरौ

२ ती पुष्यं च नवमी दशमी रेवती भृगो एकादशी शनौ ब्राह्मं वर्जयेत्सर्व्वदा बुधः ११

अथ कालवेला बृहस्पतिः षष्ठी शशाके नवमी च भुके बुधे द्वितीया तपने चतुर्थी जीवे ष

मी सौरि कुजे हि सप्तमी योगा विषाख्याः कुलनाशनाः स्युः १२ अथ वार

नक्षत्रसंभूतयोगाः गर्गसंहितायां मघाविशाखाग्निराद्रा च मूलं नक्षत्रं च

कृत्तिका रोहिणी हस्त इत्येवं यमघंटकं क्रमाद्दिने १३ विंध्यस्योत्तरकूले

तु यावद्वराहहिमाचलं यमघंटकदोषोस्ति नान्यदेशे कदाचन १४ विशा

खादि चतुर्वर्गमर्कवारादिषु क्रमात् उत्पातमृत्युकोणाख्या योगा अमृत

संज्ञकाः १५ सूर्य्येश्विभानुहिन रोचिषि सौम्यपित्र्यं सर्पान्तभूमितनये

च बुधे च हस्तात् मैत्राद्गुरौ भृगुसुते खलु वैश्वदेवं छायासुते वरुणभाना

क्रमशः स्युरेते १६ रसाब्धि ६ ४ नेत्र २ मनु १४ भानु १२ दिग् १० भुजंगाः ८ स्त्रिना

त्कंटकमाहुराद्याः शक्र १४ अर्क १२ दिग् १० नाग ८ रस ६ अब्धि ४ नेत्र २ स्यात्का

लवेला गुरुतः स्फुटेयम् १७ दिग् १० नाग ८ रस ६ वाब्धि ४ द्वि २ शक्र १४ सूर्य १२

सू	१४	मू
शु	१२	मू
श	१०	मू
आ	८	मू
चं	६	मू
मं	४	मू
बु	२	मू

कंटकच[illegible]

आ	६	म
चं	४	[illegible]
मं	२	[illegible]
बु	१४	
बृ	१२	
शु	१०	[illegible]
श	८	म

मु.ह.द.	२	
मं	२	ऋ
शु	३	ऋ
स	४	ऋ
बु	५	ऋ
श	६	ऋ
चं	७	ऋ
गु	८	ऋ

मितोक्षरोयमघंटे भवेल्लव्याकुमेरोगमुनीरितः १८ कंटकः कालवे
ला च यमघंटस्त्वथैवापिहि निशिचैकोनिताकार्याः रात्रौ दिवगजाशकाः १९
गजाशकाशकारद्र प्रहराः श्रीपतिः मनीषिरोर्द्ध प्रहराद्वितीयादारभ्यः कुलकयो
सर्वेषु च मंगलेषु भौमेशनैः सूर्यबुधार्कि चंद्र सुरेज्यवारेषु विवर्जयंति
मन्व १४ र्क १२ दिग् १० वस्तु ८ तु ६ वेद ४ पक्षे २ रकोन्मुहूर्तं कुलिका भवंति
रिवानिरेकैरथपानिनीषु तेगर्हिताः कर्मशुभेषु २१ निधनस्व
हराईतु निस्सतं यमघंटके मकुलिके सर्वनासस्याद्भूत्वावेतेन दोषदाः २२
तिथेश्च वारस्य च यत्र संख्या पात्रेयाहरास्युर्मिलनेन कृते स तिथवेलायोगः
ककचाभिधानको विवर्जनीयः शुभं न कृत्तु ध्रुवम् अथ शुभयोगः
नंदार्कशुक्रयोः सिद्धा भद्रा सौम्यशशांकयोः जया भौमे शनौ रिक्ता गुरौ
पूर्णा प्रकीर्तिताः २४ आदित्यहस्ते गुरुपुष्ययोगे बुधेऽनुराधा शनि
रोहिणी च सोमे च विलग्नं गुरेवती च भौमाश्विनी स्यादिति सिद्धयोगाः २५
भौमे पराक्रमात् मूलरवौ पुष्यकरोत्तरा रविबुधा मृगांकः श्रवणांच
सोमे कृशानुपुष्यो तरभानि भौमे बुधेऽनुराधावरुणाः कृशानुः २६

कुलक यो		
आ	१४	[illegible]
चं	१२	[illegible]
मं	१०	[illegible]
बु	८	
बृ	६	
शु	४	
श	२	

बृहस्पतौपुष्यपुनर्वसुस्थभेगाश्विनीचचवरांचमुकेशनीश्चरेश्वातिपितृभ
हौचयोगाः किलैतेशुभदायिनःस्युः २७ राजमार्तंडात् भौमाश्विनीप्रवेरोचपया
गोशनिरोहिणी गुरुपुष्यविवाहेचसर्वथापरिवर्जयेत् २८ विपाशैरावतीतीरे
शतद्रुश्चत्रिपुष्करे विवाहादिशुभेनेष्टंहोलिकाप्राग्दिनाष्टकं २९ ग्रयोगश्च
स्त्र्योगश्चद्वावेतौभवतोयदि क्षयोगोनश्यतेतत्रसिद्धियोगःप्रकीर्तिते ३० बिष्टिरं
गारकश्चैवव्यतीपातश्चवैधृतिः एतसरीजन्मनक्षत्रंमध्याह्नात्परतःशुभम् ३१
श्रीपतिः विरुद्धसंसाइहयेचयोगास्तेषामनिष्टंखलुपादमाद्यम् सवैधृतिस्त्वेव
तिपातनाम्नासर्वोप्यनिष्टःपरिघस्यचार्द्धं ३२ तिथ्यस्तुयोगप्रथमेसवज्रेव्याघा
तस्वज्ञेनवपंचमूले गंडातिगंडेचषडेवनाड्यःशुभेषुकार्येषुचवर्जयेति ३३
वसिष्ठः काणापंग्वंधबधिरामासम्मूर्खाश्चरासभः गोउष्मालवयोस्याज्याश्चन्यदे
शेनगर्हिताः लग्नः वारर्क्षतिथियोगेषुयात्रामेवविवर्जयेत् विवाहादीनकुर्वीत
गर्गादीनामिदंवचः ३५ नानाभिधानास्तिथिवारघातानक्षत्रवारप्रभवाश्चदोषाः
तेहरणंवेगेषुखशेषुवर्ज्याः शेषेषुदेशेषुनतेविरुद्धाः ३६ अथग्रहणदोषमाहगर्गः
सूर्य्यचंद्रोपरागोहिमहादोषाहुयावुभौ सप्तरात्रंतपोरुद्धंसर्वशोभननाशनं ३७
यस्मिन्विधुंराहुरिनंचधिस्नेसंपातितत्याज्यमृतुत्रयंस्यात् पाणिग्रहेपंमरणं

मु.र. विघ्नेतद्व्ययोर्भयोश्चद्वयमेवजस्यात् ३८ अथाऽयनदोषदोषमाह वसिष्ठः स्तुतिस्व
स्तिपयोर्वारेएकस्मिन्नवं मातिथिः तिथिर्वारत्रये चैकाचित्पुष्टेतिनिंदिते ३९
३ अथविषदोषः नकुर्यान्मंगलंविस्पाजीवितार्थीकदाचन कुर्वन्नसः स्तदाक्षिप्रं
तत्सर्वंनाशतांव्रजेत् ४० बंधवंधविषास्यस्यत्वद्वेदनोच्चाटनादिकं तुरंगमहिषो
ष्ट्रादिकर्मविष्यांतुसिध्यति ४१ भूतध्दस्त्र२स्वरा७नोधि४वसु८वह्नाग३ाध्रूपकाः
पामेषवृषकमाद्यस्त्रभवेतिथ्यर्द्धविष्टिषु ४२ वोपदेवः मेष२०१४वृष१२नख२०
नाग्न्यष्टमेशपृष्ठघटि३ष्यत्तमेराशुक्लपक्षेस्यात्तुक्रमेशासितेतरे ४३ पुर्जोटयौ
सितपक्षेगोवीजंरुद्धसिततरे अक्षरेस्तिपयोस्तयास्वरेस्तप्रहरादेशः ४४
भूपालबल्लभेकन्यातुलामकरधन्विषु नागलोकेमेषालिवणिक३वृषेषुसुरा
लयेस्यात् पाठीन११सिंहघटकर्केटकेषुमर्त्यचंद्रवदंतिमूनयः स्त्रिविधांहिविष्टिं ४५
शुक्रोदयास्तविचारः शिशुसौख्येसार्द्धमासाष्ट२१४पूर्वस्मिन्नुदितोदशमेते भृगुः
सार्द्धमासाष्टिभिः सूर्यमंडलेचततोवसेत् ४६ उदितःपश्चिमेभागेनवमाससमी
क्षते दशाहंसूर्यमध्येतुततश्चास्तमितोवसेत् ४७ अथवालवृद्धः वालप्रती
च्यामृगुजोदशाहं तत्रैववृद्धोदिनपंचकंच प्राच्यांदिनानांत्रितयंचवालोवृद्धो राम
पपक्षंगदितोमुनींद्रैः ४८ भृग्वादीनामस्तदोषमाह लल्लः उपनयनजातादिपे ३
रिसायनगृहप्रवेशगमनानीअस्तमितेगुरौकुर्यात्सुरगुरुभृग्वसुतेचवृद्धौ ४९

शातातपः अस्तंगते गुरौ शुक्रे बाले वृद्धे मलिम्लुचे उद्यापनमुपारंभं व्रतानां नैव कारयेत ५० अथ गुरौ सिंहस्थितदोषमाह वारहः उद्यानवापी ... व्रतानां नैव
तीर्थयात्राग्निवेशप्रवेश तडागकूपविदशप्रतिष्ठा बृहस्पतौ सिंहगते ... अथ गुरौ बाल
याज्ञाद्यप्रतिष्ठां च मूढचूडाव्रतादिकं वर्जयेत्सर्वदेशेषु जीवे ... ५१
अथ गुर्वादित्यदोषमाह शौनकः एकराशिः एकराशिगतौ सूर्य ... शौनकेन ... ५२
सपुनः व्रतबंधविवाहादि शुभकर्माखिलं त्यजेत ५३ सिंहस्थे ... गुरौ दोषमाह
मेषेंदुसंस्थिते जीवे मध्यदेशे करग्रहे मृत्युयोगो भृत्युदः स्याद्दंपत्योः पंचवर्षतः ५४
पराशरस्योक्तौ परिहारमाह भागीरथ्युत्तरे कूले गोतम्या दक्षिणे तट विवाहोव्रत
बंधो वा सिंहस्थे न तु दुष्यति ५५ ज्योतिर्निबंधे मघस्थ पद्मिनीमित्रे सिंहस्थे च
बृहस्पतौ वीवाहोपनये शस्तो विंध्यस्योत्तरवासिनां ५६ राजमार्तंडे सिंह
राशौ तु सिंहांशे यदा भवति वाग्पतिः सर्व देशेष्वयं त्याज्यो निधनप्रदः ५७ न
चाक्यतिथिदि ... मेषगते सौम्य मित्याहुः करशौनकाः ५८ वाराहः देवारा
तडागादि प्रपादेव ... विवाहो यज्ञोपयन ... नसिध्यति ५९ ल
... भाक् ६० यत्राद्धि पक्षदोषमाह ज्योतिर्निबंधे उपनयने परिणयने वेश्मारं

मु.दू.२. भादिपुराणकर्मोसिता वज्रादिक्षयवसेकुर्य्यान्कर्मीजिविधुपुरुषः ६१ मलदोषमात

मरीचिः ग्रहवेशगोदानस्यानामभभमहोत्सवनकुर्य्यान्मलमासेतु संक्रांतो ल:

४ स्फोतोनपा ६२ बुसिद्धमाहितायांलिमघटी चतुर्थपरः विषसंज्ञा रवाक्षा ५०

भरणी रवाग्ना २० रवबैदा ४० इंद्रै २४ कुर्दंनाः २१ रवगुणाः ३० नरवाम्ब २० दंता २२ रवरामा

रवपमाः २० पुरोसा १८ इंजा २१ बाहवाविंशोति २० रविचंद्राः १४ इंदुस्क १४ काष्ठा १०

ननवः १४ वेदुस्सा ४६ वेशाम्नो २४ ओनमूना २० दशाशी १० १० नागैंद्रो १८ भूप

तयो १६ धृचिचंद्र ४२ दस्त्र ४ आभाज्जेपो दस्त्र ४ मुक्ते काना ६४ अथैदु

समनोहरतिष्यविषघटी तिथिषुनागा ८ दिङ् ७ गिरीषु ५ वारिधि ४ गजा ८ दिङ्

रिक १० वावेद ३ विम्बे १३ वासैवा ८ मैनी भैसंस्याम पमानित्यः क्रमात्परं वि

घास्वं घटिकाचतुष्टयं अथस्वरूपविषनाड्यानयनं विषघटि कोक्त ध्रुवकाः

नक्षत्रगतेस्वपोगसंगुणिताः बहिःहतालब्धांकं तवत्पर वलौ पर्य्यना

अस्तु इतिमुहूर्तेर्पेरोष्यायापालब्धकरस्ता ११ रविमुखे नविषादिर विशा

गुरुमुखोवृतोद्यहो सोरंतासुदेशेषं चंद्राग्नितं कम.१ रवि

पातिः सर्वेलान्यग्रहस्थितास्विरव ३ रिपुध्वकं कुजा शांतिकत् सामी ४

आउघा १ रवा १० मन्मपा ७ रिपु ६ शशीरवा १० स्ता ७ ३ रि६ वर्ग ... गुः धी २ घर्मी ... ११

भुनेषु२वाससतिररिहस्था२वां दनुरंवस्थो बुधः क्रोष्टोजन्म [illegible] त्यमु [illegible] योवि
वीनचेत्स्यान्मृहे२ अथनारदात् ताराशुद्धिः जन्म१संपद्विः२पञ्च [illegible] प्रत्यरि
साधकोः६ वधमित्रातिमित्रासु जन्मभात्तु पुनः पुनः ३ जन्मा [illegible] पो
सारा निष्ठपनश्वरा आनिष्टपरिहारार्थं दद्याद्यदिजातये २ अथ [illegible]
लवणाधूसतिलं७ कांचनं क्रमात् कृष्णे बलवती ताराशुक्ले [illegible] शीने बत२
श्रीपति नखलु न कुलयपक्षे शीतरश्मिप्रभावः कथितमिह हितारा वीर्यमा
यैः प्रधानं अतिविकलशरीरे प्रयासि प्रोषिते च प्रभवति खलु कर्तुं सर्व
कार्याणि जोषा६ शुक्लपक्षे शीतरश्मिर्बलीयान् कृष्णेन्यं तारकायास्त
तत्तस्मात्कृष्णपक्षे विघमानेपि कांते न स्यात वंयोषितः क्वापि हर्षं ७ अथ तिथिफलं
नंदासु चित्रोत्सववास्तु तंत्र क्षेत्रादि कुर्वीत तथैव नृत्यम् विवाहभूषाशक
टध्वयाने न हासु कार्याः सपुष्टिपौष्टिकानि ८ जयासु संग्रामबलोपयोगा
कार्याणि सिद्धंति विनिर्मितानि रिक्तासु विद्याद्वधबंधघातविषादि शस्त्रा
दिपातसिद्धिः ९ पूर्णासु मांगल्यविवाहयात्रा सपौष्टिकं शांतिककर्म
कुर्यात् सदैव दर्शे पितृकर्म मुक्त्वा नान्यद्विदध्याच्छुभमंगलादि १० ज्योति
षफलोदयेवारफलं क्षोणीपालविलोकनैरिनकरो धात्रसुतः संगरयात्रा

10

मू.टू.द. यांभगुमंदभौतिबलवा स्यात्स्वार्बवाधे बुधः जीवौ रोशर्वि वा हसमये दीक्षा
विधौ भास्करिः ग्रारंभे क्षितिककर्मणा त्रिगदितस्तद्वन्निशानायकः ११ दस्र
५ यमुकृत्ता नानावासराः सर्वकर्मसु क्रूरस्थिरवारेषु युद्धं कर्मसिद्धति १२
गणाकथरीये नक्षत्रपतिः मस्वामिनोऽश्वयमवह्निविरंचि ३ चंद्र रुद्रोदि
ति ६ गुरु ७ रहि ८ पितरो ९ भगश्च १० चर्मो यमा ११ र्क १२ सुख १३ वायुदकि १४ गं
धवा हाः १५ शक्रो १६ नलो १७ वरुनु मित्र १८ पुरंदरो वा १९ १२ नक्षेचरा २० शी
लिलं २१ परतश्च विश्वे २२ वेधा २३ हरि २४ वसु २५ रपामधिपो जयादाः हि बुध्न २६
संज्ञगदितं परतस्तु पूषा २७ नक्षत्रपो त्रिरखिला स्वभिधीपतेय १३ रत्न
मालायां योनिः अश्वेभाजफणि द्वयं श्वकम्लहमेषातवो मूषकः श्वा
खुर्गोऽकू मशास्ततोपि महिषी व्याघ्री पुनः सैरभिः व्याघ्रेणी मृगमंडलोक
पिरथावभूद्वयं वानरः सिंहाश्वो मृगराट्पशुश्चकरटी योनिः क्रमान्ना
मिदम् १४ नक्षत्राणां स्थिरादि संज्ञा महेश्वरः प्रोक्तं वृत्तध्रुवं मन्त्रोह्यप
मितश्चोत्तराध्रुवाख्यं स्थिरं च चादित्यानिलविष्णु मचपपुते वारुणा वा स्यो स्त.
श्चलः पूर्वा याम्यमघापुतः क्षितिसुतः क्रूरस्तथा यस्य तः चतुर्नक्षत्रे ५
मसंयुतः शशिसुतो मिश्रश्च साधारणः रश्वरक्षौमिश्राणां अर्को गुरुश्च रवौ ६ क्षिप्र

जि।

नपुर्वोक्तानिचित्रामित्रमरेवतीमृगपुतोमैत्रोमृदुर्गोगवत्यम् [illegible] मूलभव
श्लेषार्यैसहिताः स्तक्ष्णाशनिदारुणाः कर्मान्येषुसमाकुर्या ।। [illegible] सन्तकार्या
णिसंसिद्धये १६ इतिश्रीमुहूर्त्तदर्पणेगोचरप्रकरणम् २ कश्यपः दश
वर्षाधिकाकन्याभवत्येवरजस्वलाविहिस्तुष्यस्कुटाभाच [illegible] युग्मरस
पि १ बृहस्पतिः एकादशेद्वादशेवानारीरक्तमार्त्तमभवेत् वाहिदीर्घाशि
खापोगान्तेरक्तोशस्यदृश्यते २ भर्त्तुसुखस्थानवतुर्थेपिहिसानेनस्त्रीस्नजस्व
ला पंचमे हाजेयाग्यासादेवपेत्रैचकर्मणि ३ नहानद्वानवस्तुसिस्त्रीषु
पूर्णाजवातया रिक्तानपुंसकासेपातस्मात्तांपरिवर्जयेत् ४ स्नानेसारे
नक्षत्रशुद्धिः ज्येष्ठानुराधाश्विनिरेवतीषुप्रजापतौवासववसौम्यधिष्ण्ये पूर्वा
त्रयपंचीशितयोत्तराशिवरांगनास्नानमुदाहृतानि ५ वारफलं आदित्ये
विधवानारीसोमेचैवमृतप्रजा शनौवंध्याभवन्नारीस्यतःशेषाशुभा
वहाः ६ पूर्वं दर्शेपंतुस्नातायाद्दृष्टांनरमंगनाताद्दृशंजनयेत्पुत्रंभर्त्तारंदर्श
येत्ततः ७ गुरोर्वासंगमोयानेहरिहस्तानुराधाचस्वातीवारुणवास
वं उत्तराचित्रपंचैवरोहिणीचोत्तमास्मृताः ८ पापदराद्रौच [illegible] चपा
स्म मूलमघास्त्यजेत् [illegible] रात्रौच [illegible] तपक्षांतमष्टमी ९ कश्यपः

मु.ह.द.

षष्ठ्यष्टमीपंचदशीचतुर्थीचतुर्दशीमप्युभयत्र हित्वा शेषाः शुभास्युस्ति
थयोनिषेके वाराः शशांकार्यसितेंदुजानाम् १० कृतोदयास्ते न यज्ञ स्यात
स्माद् एकादशीं तिथिं त्रयोदशीं संजे द्वितागमने निषिद्धास्मृताः ११ अथ पुंस
वनं सोनकः व्यक्ते गर्भे तृतीये तु मासे पुंसवनं भवेत् गर्भोव्यक्तस्तृती
येतु चतुर्थे मासि कारयेत् १२ मार्तंडः बलारोम्नगपूष्याया हस्तोभा
द्रपदद्वयं जीवास्तेभौमवारास्ते शस्ताः पुंसवनादिषु १३ अथ सीमंतोप
नयनं नारदः चतुर्थे मासि वा षष्ठे वाप्यष्टमे वा तदीश्वरे बलोपपन्ने दं
पत्योश्चंद्रतारासमन्विते १४ अथाहराचिः ग्रंथानादष्टमे मासे सी
मंतोन्नयनं भवेत् नवमे मासि वा कुर्याद्यावद्गर्भविमोचनं १५ पक्ष
शुद्धिर्गुरुः पूर्वपक्षः शुभः प्रोक्तः कृष्णश्चांत्यत्रिकं विना पूर्वाह्ण एव त
चापि नापराह्णे कदाचन १६ तिथिफलं द्वितीया पंचमी षष्ठी सप्तमी द्वा
दशी हरिः त्रयोदशी तृतीया च शस्ता सीमंतकर्मणि १७ ऋक्षाण्यपि
नक्षत्रशुद्धिः हस्तादित्रयमूलानि सौम्यं विष्णुः पुनर्वसुः प्रोष्ठपा राम.
दद्वयं प्रोक्तं आषाढाद्वयमेव च १८ अथानिकप्त्यितान्येव लाभ्य
कारस्ते वतुः स्वातीतथा मघायां तुरेवसा फाल्गुनिद्वये दर्शे आश्विन्यां

चैव नक्षत्रे वदासी मंतकं भवेत् नरसंपघते दैवाद्गुरु स्याद्गुरुतल्पगः २० ल अ २
ग्नांशुद्धौ विसिद्ध्यः केंद्रत्रिकोणगानि तयापसौम्ये दुष्टे कवलाभारिगतैः पापैः
षष्ठसप्तलग्नात्यविवर्जिते दासीमंतकालं शुभदं तथैव अथ जातकर्म य
स्मिन्मुहूर्ते जनितः कुमारस्तस्मिन्विधेयं खलु जातकर्म संतर्प्य देवा
न्सापितृन्द्विजांश्च सुवर्णगोभूतिलकाश्यपवस्त्रैः २२ अथापि वैद्यनाथः
जन्मनोऽनंतरं कार्यं जातकर्म यथाविधिः दैवादतीतकालश्चेन्निवृत्ते
सूतके भवेत् २३ अच्छिन्ननाले कर्तव्यं श्राद्धं वै पुत्रजन्मनि छिन्ननाले
ततः पश्चात्सूतकं तु विधीयते २४ सूतकांते नक्षत्रशुद्धिः मृदुध्रुवक्षि
प्रचरेषु श्रेष्ठवारि रिक्तपर्वोक्तवर्ज्यदिनेषु कार्यं शुभग्रहाणां दिनलग्नवर्गे
तज्जातकर्मत्वथवा विधेयम् २५ दैवज्ञवल्लभे स्तनपानं रिक्तां नो मंप
रिस्यज्य विधिं वा तं सवैधृतिम् मृदुध्रुवक्षिप्रभेषु स्तनपानं शिशोर्हित
म् २६ अथ प्रसूतीस्नानं कृत्तिका भरणी मूल आर्द्रा पुष्य पुनर्वसु
मघा विशाखा चाश्लेषा श्रवणा दश मस्तथा २७ एता प्रागाहतास्तारा
स्तासु स्नानं न कारयेत् यदि स्नानं प्रकुर्वीत पुनः सूति न विद्यते २८
अथ नामकरणं एकादशाह्नि विप्राणां क्षत्रियाणां त्रयोदशे वैश्यानां
षोडशे नाम मासांते शूद्रजन्मनि २९ गर्गः सौम्याह्नि ध्रुवयोगे च शानि

भूमिजवारे शौरे रिक्तायामोद्यमोथिष्टिकं स्कंधं तु विशेषतः ३० एतैर्योगैर्यु
तं काले रात्रौ वापि न कारयेत् उत्तरा रेवती पुष्यो हस्तो मूलं च वारुणं ३१ श्र
वणादितिमैत्रं च स्वाती मृगशिरस्तथा प्राजापत्यं धनिष्ठा च प्रशस्ता नामक
र्मणि ३२ वर्णार्थः तद्व्यक्षरं वा चतुरक्षरं वा विवर्ज्य पदं तत्त्वकाररेफं तन्मा
सनामादिकमेव विंस्फुटं वदेद्दक्षिणाकर्णरंध्रे ३३ चैत्रादिमासना
मानि वैकुंठो यज्ञनार्दनः उपेंद्रो यज्ञपुरुषो वासुदेवस्त्रिविक्रमः ३४ योगी
शः पुंडरीकाक्षः कृष्णोऽनंतोऽच्युतस्तथा चक्रधारी तु चैतानि क्रमाद्दद्यमनी
षिणः ३५ राजमार्तंड कन्यानदीपर्वतपादपादिनाम्नीं तथा पुष्पदिवौ
कसां च तथा रत्नां तां नहि पक्षिनाम्नीं प्रास्तां न कुर्वीत हिताय नित्यं ३६ ग्र
थदोलारोहयोगः दोलारोहस्तु कर्तव्यो द्वादशे दशमेऽपि वा षोडशे दिवसे
वापि द्वात्रिंशद्दिवसेऽपि वा ३७ अभीष्टे पुण्यदिवसे चंद्रतारासमन्विते म
दुध्रुवक्षिप्रभेषु माता वा कुलयोषितः योगशायिं हरिं स्मृत्वा प्राक्शीर्षं स
न्यसेच्छुभे ३८ ग्रानक्रमेणांदीपिकायां अर्धोधोमुख ३।६।१०।१३।१५।२।११ राम.
२०२५ वर्जितान्युपहते वक्ष्येऽथ रिक्ते तिथौ वारे भौमशनी तरे घटतुलाक ७
न्यालिसिंहोदये संदृष्टे चतुर्थमासि मद्दिनामासे तृतीयराशिन्यक्षी

ऽशुभदं शिशोरथ गलानिष्काशनं कारयेत् ३९ अथ संहिता दीपिकायां ज
लपूजनं अश्विन्यां च तथा पौष्णे हस्ते पुष्ये च वैसवे जलपूजां तु नारीणां नित्यं
संपद्यते सुखं ४० वारफलं शनिशुक्रकुजार्काणां वारे बुधः परिवर्जयेत् बुधे
जीवे तथा सोमे शुभदं जलपूजनम् ४१ अथ ताम्बूलदानं राजमार्तंड मूला
दितिद्विहिरण्यत्रिकरोत्तरासु पौष्णाश्विविष्णुरजनीकरशक्रभेषु चापे बु
जीवशशिसूर्यकुजं दुजानां ताम्बूलभक्षणविधिः कथितः शिशूनां ४२ सा
र्द्धमासद्वयं दद्यात्ताम्बूलं प्रथमं शिशोः कर्पूरादियुतं वापि बिना साप्यहिताय च ४३
अथ भूम्युपवेशनं गुरौ तेन [?] पंचमे च तथा मासि भूमौ तं उपवेशयेत् तत्र
शस्ता ग्रहाः सर्वे भूम्याराम विशेषतः ४४ तिथिं विवर्जयेद्रिक्तां शस्तानि म्न [?]
राशिमानि भे उत्तरा त्रितयं सौम्यं पुष्यर्क्षं शक्रदैवतं ४५ प्राजापत्यं च हस्तं च
शस्तमाश्विनमित्रभं वाराहं पूजयेद्धात्रीं [?] च तथा द्विजः ४६ पूजनं पूर्ववत्त
त्र गुरुदेवद्विजन्मनां भूभागं विलिप्य पापकं लातं [?] त्रतु मंडलं ४७ शंख
पुण्याहशब्देन भूमौ तं उपवेशयेत् मंत्रांश्चात्र भवंतीमतान्मे [?] निगदतः
शृणु ४८ अथान्नप्राशनं चान्नविधानं च गर्गः षष्ठमासि प्रकुर्वीत बाल
कस्यान्नभोजनं तस्माद्वष्ठमे मासि कुर्यात्संवत्सरेऽपि च ४९ नारदः

16

मु. द. षष्ठेमासेऽष्टमेवाप्यथसांवत्सरेवाथवापंचमे सप्तमेमासिबालकानांनवान्नप्रा
सनंशुभं ५० जगन्मोहने वसिष्ठः विलग्नेस्थितेरसोहिमरसिपौयमेत्रवरू
८ गादितिविज्ञाः अश्विनीतिष्यवसुपौष्णरोहिण्युत्तराभ्रवशिरसिभोजनंतारा ५१
ऋक्षोज्ञयन्मनक्षत्रगृहाणां हस्तोविशाखाश्विमघार्द्रमूलस्वातींदुचित्रादि
तिविष्वपूषा शस्तान्नपानेप्रपनेशिशूनांवारेषुसूर्येंदुबृहस्पतीनां ५२
तिथिमुहूर्ते नारदः द्वितीयाचतृतीयाचपंचमीसप्तमीतथा त्रयोदशीचदश
मीप्राशनेतिथयःशुभाः ५३ पंचपर्वासुनंदायांरिक्तायांमाघभोजनं बलमा
युर्नसौहंतिसप्तम्यांचेतिकेचन ५४ पर्वंधनंवालान्नप्राशनेचापनापने
शुभंदजन्मनक्षत्रमशुभंत्वन्यकर्मणि ५५ राजमार्तंडः लग्नशुद्धिः लाभ ११
त्रि ३ षष्ठ ६ भवनोपगतास्तुसौम्यासौम्यगृहान्नवपंचमकंटकस्था ९।५।१।४।
७।१०। लग्नेषुरेतस्तुचिवत्सबृहस्पती नामन्नोपभोगकरणेविविधोपभोक्ता ५६
कर्णवेधमाहगर्गः मसेषष्ठेसप्तमेवाप्यष्टमेवापिवत्सरे कर्णवेधंप्रसंसं
तिपुरायायुःश्रीविवर्धनं ५७ व्यासः कार्तिकेपौषमासेचचैत्रेवाफाल्गुने राम.
पिवा कर्णवेधंप्रसंसंतिशुक्लपक्षेशुभेदिने ५८ व्यवहारोच्चयात नजन्म
मासेनचचैत्रेनपौषेनभाद्रसंसेनहरौनसुप्ते तिथौनरिक्तेनचविष्टिदेवे ८

कर्णस्य वेधं मुनयो वदंति ५८ त्यक्त्वा चैत्रमीनार्कपौषधन्वर्के वा बादरायणः
मूले चाश्विनियाते चित्रसहिते हस्ते त्रिपूर्वे तथा चांद्रे तिष्यपुनर्वसौ सत
भिषावारे तिथौ शोभने लग्ने सौम्ययुते तथा स्थिरयोहे पक्षे सिते वा ततः
केंद्रे शुक्रबृहस्पती शुभकरः कर्णस्य वेधः स्मृतः ६० अथ चूडाकरणे गुरुः
तृतीये वर्षे शिशोर्गर्भाज्जन्मतो वा विशेषतः पंचमे सप्तमे वापि त्रियाः पु
सां च वा पुनः ६१ तिथिशुद्धौ पाराशरः पंचमी सप्तमी चैव द्वादशी एकाद
शी तथा त्रयोदशी तृतीया च क्षौरकर्म शुभावहाः ६२ वारशुद्धिः सि
तेषु सौम्यवारेषु क्षौरं पक्षद्वये हितं इंदुवारे सिते पक्षे वराशौ भानशो
भनाः ६३ नक्षत्रशुद्धौ व्यासः अश्विनी श्रवणा स्वाती चित्रा पुष्य पुन
र्वसु धनिष्ठा रेवती ज्येष्ठा मृग हस्ते क्षुरक्रिया ६४ क्षौरे सारघारिं
गाः क्रूराः शस्ताः भागाद्विनिड्गाः शुभाः तावच्चौलं शिशोर्नैव यावन्माता
तु गुर्विणी ६५ गर्भे मातुः कुमारस्य न कुर्याच्चौलकर्म च पंचमासाद
धः कुर्यादत ऊर्ध्वं न कारयेत् ६६ जेष्ठमासि तथा मार्गे क्षौरं परिणयव्रतं
जेष्ठपुत्रदुहित्रोश्च यत्नतः परिवर्जयेत् ६७ श्रीपतिः केशवनान्
ते पुरं यात्रा त्रिपुत्र महीक्षत्रं दिति मदितिं च स्मरतां क्षौरविधौ भवति

18

मु.ह.६ ६ कल्याणं ६८ अथसाधारणक्षौरं वसिष्ठः अथाजन्मर्क्षेः पितृवंश
कन्यकपक्षुक्रियस्वाम्यनुरुत्तर अनिर्भेन्ननेपरजसन्निधोऽपिक्षौरीन
तिष्ठन्निच्छन्नंसमेति ६९ महीभृतांपंचमपंचमेहिक्षौरंचकार्यंहित
मुक्तमेषु नलग्नतोचेदयवारतदुक्तंतद्वारयेद्वानिमित्तंनिषेधं नृदेवे
नृसिंशान्निदेशतोपिवंधाद्विजक्षौमन्ततसूतकेपि ७० आधानकाले
निखिलाधराणांक्षौरंविधेयंकिलनिंदितक्षे ७१ श्रीपति न
स्नातभुक्तोत्कटभूषितानामभ्यंगयात्रासमरोत्सुकानां क्षौरंविदध्या
न्निशिसंध्ययोश्चद्विजीविभूषांनवमेनचाह्नि ७२ राजकार्यनियु
क्तानांनरानांभूपजीविनां श्मश्रुलोमनखच्छेदेनकालस्यावशोध
नं ७३ अथाक्षरारंभेमार्कंडेयः प्राप्तेतुपंचमेवर्षेअप्रसुप्तेजनार्दने
षष्ठींप्रतिपदंचैववर्जयित्वातथाष्टमीं ७४ रिक्तांपंचदशींचैवसौ
रिभौमदिनेतथा एवंसुनिश्चितेकालेविद्यारंभंनकारयेत् ७५ वार
शुद्धौभोजः विद्यारंभेगुरुःश्रेष्ठोमध्यमौभृगुभास्करौ मरणंशनिभौ राम. ६
माभ्यामविद्याबुधसोमयोः ७६ अविद्याबुधसोमयोरितिधनुर्वि
द्याविषय इतितत्रोक्तं दीपिकायां श्रेष्ठितिगुरुमार्कस्वातिचित्राश्विव
अध्रुवहरिमूलान्त्येंदुभोग्याऽत्यमेषुविशालिशशिबुधाहनिस्युर्बोधेपि

पौषे सुतसमपतिथियोगे चापविधाविधानं ७७ रत्नमालायां नक्षत्रफ
ले मृगादिपंचस्वपि मेषु मूले हस्तादिके पित्र्यतये श्विनीषु पूर्वात्रये च श्र
वणात्रये च विद्यासमारंभ नूसंति पूर्वं ७८ अथ यज्ञोपवीतं राजमा
र्तंडात् पितुः सूर्यबलं श्रेष्ठं शाखाधीशस्य यो वदेत् सर्वेषां गुरुचंद्र
र्कबलं श्रेष्ठं व्रतादिषु ७९ वसिष्ठः शाखेश्वर वरेश्वर गुरूणां विधि
पूर्वकं ततोन्वेष्यं गुरुबलं मुख्यमाचार्यशिष्ययोः ८० नारदः अथा
न॰ नाष्टमे नवमे जन्मतो वाग्रजन्मनां राज्ञामेकादशे मौंजीबंधनो द्वादशे विशां ८१
अथ काम्यकालमाह मनुः ब्रह्मवर्चसकामस्य कार्यं विप्रस्य पंचमे
राज्ञो बलार्थिनः षष्ठे वैश्यस्यार्थार्थिनोष्टमे ८२ मासस्तु वसिष्ठः
विप्राणामुपनयनं वसंतसमये भाराधिनाथानां ग्रीष्मतौ शिशिरादि
विशां साधारणाश्च माघाद्या ८३ फलोदये तिथिफलं द्वितीया च तृती
या च पंचमी दशमी तथा षष्ठी चैकादशी तद्वत् द्वादशी मुनरा व्रते ८४
शुक्लपक्षे द्वितीया च तृतीया पंचमी तथा एताः स्युः स्त्रियो मेध्याः फ
लदा निंदिताः पराः ८५ वारफलं शस्तो ज्ञ काव्यामरपूजितानां दिने
शुभौ जीवविधि रिंदुसूर्यो मध्यो स्मृतः सूर्यसुतः कुजोतिनेष्टावुभौ

पूर्वमुनिप्रदिष्टो ८६ नक्षत्रफलं वशिष्ठः हस्तत्रये चाश्वयुगत्रये च धा
मु.ह. ८ तृद्वये तु त्तरमेत्रमेषु पौष्णद्वये चादितिभद्वये च सत्ता द्विजानां खलु मौं
जिबंधनं ८७ नारदः त्रिःषडाद्यायगते पापैः षडष्टान्त्यविवर्जितैः
९. शुभैर्व्ययोपल्लग्नांश वर्जिते नहि मौंजना ८८ राजमार्तंडात् शुद्धिर्ने
विधेतपस्य वर्षे प्राप्तस्थेसपदि चैत्रे मीनगते भानौ तस्योपनयनं शुभं ८९
नारदः कृष्णपक्षे चतुर्थी च सप्तम्यादिदिनत्रयं त्रयोदशी चतुष्कं च
अष्टावेते गलग्रहाः वशिष्ठः व्रतेहि पूर्वसंध्यायां नारिहोपदिगर्जिते
तद्दिनं स्यादनध्यायं व्रतं तत्र न कारयेत् ९० श्रीपतिनिबंधे पौषादि च
तुरो मासान् प्राप्ताविष्टिरकालजा व्रतं यात्राविवाहं च वर्जयेत्सप्रवास
रान् ९१ वसिष्ठः पौषादिनत्रयं वर्ज्यं माघे चैव दिनत्रयं फाल्गुने दिन
मेकं तु चैत्रे तु घटिकाद्वयं ९२ इति मुहूर्ते दपरो संस्कार प्रकरणं ३
अथ विवाहे दश प्रसिद्धान्यष्टौ कूटानि पटलसारात् वर्णो वश्यं च ति
थस्व तारा योनि श्वमैत्री खगयोगे गणश्च भमैत्र कोनाडिकमुद्दिरेत पं राम.
पोत्तरं सुवर्ति नौ भेदतः १ नाडी भेदेअगा प्राप्तौ सप्तस द्रासिकूटके १.
षट् गुणा गणा मैत्र्यां च सौहार्दं पंचे अष्टयोः २ पानि मैत्र्यां च चत्वारि त्रय

स्तारा बले गुणाः वश्ये तु द्वौ गुणाः प्रोक्ताः वश्यैरेकः प्रकीर्त्तितः ३ अथ
नारदोक्तवश्यकूटं रुक्षालिकर्कटा विप्रात् द्वेश्या स्त्रिया हयः पुंवश्या राशौ
स्त्रीराशौ समहीनेन तथा शुभं ४ वश्यं श्रेष्ठं तु या नारी वश्या हीनस्तु यः पु
मान् विवाहं यदि कुर्वीत तस्या भर्त्ता न जीवति ५ ज्योतिर्निबंधाद्वश्यं
सर्वे वश्या नरास्तेस्तु भक्षस्थाने जलोद्भवाः सिंहं हेत्वाथ सिंहस्य वश्या
स्ते वृश्चिकं विना ६ अथ ताराकूटं शार्ङ्गधरः वरर्क्षाद्गणयेद्यावत्कन्या
भे वरभाद्यपि वरभं न वदेत्तो यो स्तारा सति परस्परं ७ शुभदा जन्मता
रास्या द्वयोरेकत्र वर्जितः त्रिपांचसप्तस्तु शेषाश्चेष्टा भकूटके ८
अथ ज्योतिर्निबंधात् योनिकूटं नासत्याम्बुपयोरश्वनिर्याम्यांत्ययोर्गजः
पुष्यकृत्तिकयोर्मेषः सर्पो राहिणिसौम्ययोः ९ मूलार्द्रयोः सुनो यो
नि विडालो दितिसार्पयोः मघा भगर्क्षयो राशु रथ्य मो पासयोः पशुः १०
चित्राविशाखयोर्व्याघ्रो महिषः स्वातिहस्तयोः कस्तौ नुनौ वानरश्च
ज्येष्ठानुराधयोर्मृगः ११ विश्वर्क्षाभिजितोर्बभ्रुः सिंहोजांघ्रिधनिष्ठ
यो वशिष्ठः बभ्रूरगस्यैव या मि मे दू सिंहं श्वो त्वाखु संसत्त्वजवानरं च
अथ शश्यकूटं राशीशाः भौमशुक्रौ बुधश्चन्द्रो भानुश्चाद्भिसृगुः कुजः

22

मु.ह. ६. गुरुर्मंदः शनिर्मित्रो मित्राणीनृप धीश्वराः कश्यपः रवेः समो ज्ञो मित्रा
णि चंद्रारेज्यापरे त्वरिः इंदोर्न शत्रवो मित्रे रविज्ञावितरे समाः १४ स
२२ मौ कुजस्य चंद्रार्कौ बुधोरिः सुहृदः परे ज्ञस्य चंद्रो रिपुर्मित्रे शुक्रार्कौ
वितरे समाः १५ गुरोरारेंदुवो मित्राः स्यार्किः सध्यः परावरी भृगोः समा
विज्यकुजौ मित्रे ज्ञार्कौ परौ रिपुः १६ शनेर्गुरुः समो मित्रे शुक्रज्ञौ श
त्रवः परे अन्योन्यं मित्रं तस्तत्स्यात्समं पित्रं तु मध्यम उदासीनं कनि
ष्टं स्यान्नृतिर्दशाब्दपस्मृत १७ अथ गणाकूटं ज्योतिर्निबंधात् दस्रादि
तीसप्तगमेत्रकरानिलांसलक्ष्मीशर्माणि नरदेवगणाः प्रदिष्टः पूर्वा
त्रयंतकविधान्त्रहरोत्तराश्चाचित्सानि मानुषगणा अनवप्रदिष्टाः १९
पितृद्विदेवाग्निशक्रेंदुमूलवस्वाहि चित्राख्यगणो सुदाख्यः देवासुराणां
मनुजासुराणां वैरं मनास्नेहमथोत्तराणां स्वकुले चोत्तमा प्रीतिर्मैत्री
स्यान्नरदेवयोः असुरामरयो वैरं मृत्युर्मानुषराक्षसोः २१ शार्ङ्गधरः
रक्षोगणः पुमान्स्याच्चेत्कन्या भवति मानुषी केपीछंति तु पोद्वाहं व्य राम.
स्तंकोपिह नेच्छति २२ अथ नराशीकूटं नारदः षष्ठाष्टके मृत्तिर्नेदंपंच २२
मे त्वनपत्यता नैस्वं द्विद्वादशे न्येषु दंपत्योः प्रीतिरुत्तमा २३ अथ मस्तु

षडाष्टकः मीनस्तुलाधरयुतो मिथुनान्वितोलिः सिंहान्वितोथ मकरो
गणपायुतोयः कर्कान्वितो घटधरो धनुषायुतो गो योगोप्यसौ न्नति
करोष्टषडाष्टकस्य २४ ज्योतिःप्रकाशे एकराशौ महाप्रीतिश्चतुर्थ
दशमे सुखं तृतीयेकादशे वित्तं सुखमासमसप्तके २५ ज्योतिर्निबंधात्
एकराशौ शुभोद्वाहः एकभांशे मृतिप्रदः यदिस्याद्भिन्ननक्षत्रं शुभदः शौ
नकोब्रवीत् २६ शौनकः एकराशिः स्याद्भिन्नमृक्षं यदा तदा ग
णादोषेकनाडीसंहि विवाहः शुभदः स्मृतः २७ ज्योतिःप्रकाशे एकर्क्षे
चैकपादे च विवाहः प्राणहानिः एकर्क्षे भिन्नपादे च विवाहः पुत्रपौत्रदः
२८ अथ नाडीकूटसंहितादीपिकात् अश्विन्यार्द्रा शतभिषक्फाल्गु
नीचोत्तरा तथा पूर्वाभाद्रपदा मूलं जेष्ठा हस्तः पुनर्वसुः इत्येकनाडी
पूर्वाफाल्गुनिका चित्रा धनिष्ठा भरणी मृगः पूर्वाषाढानुराधा च पुष्या
नोद्रपदोत्तराः ३० इति द्वितीयनाडी कृत्तिका रोहिणी स्वाती मघाश्लेषा
चैरवती श्रवणश्चोत्तराषाढा विशाखाश्चांत्यनाडिका ३१ इति तृतीयनाडी
वाराहः आद्यैकनाडी कुरुते वियोगं मध्यास्थनाडीमुभयोर्विनाशः अं
त्ये च वैधव्यमतीव दुःखं तस्माच्च तिस्रः परिवर्जनीयाः ३२ एकनाड्यां

२५

८ उपवीतंफलंपुष्पंवासांसीविविधानिच देयंवरायवरेणकन्यामात्राद्विजेनवा ३८

मू.रू.८. पवादेव्यानिमित्तंतामरणो रोहिण्यार्द्रामृगंमघाभिपुष्यश्रवणपौष्णभं
स्वातिर्बुधःसमेतेचनान्येप्रोक्तानविद्यते ३३ स्वर्णाकुसुमानि पूर्वात्रयेष्व
१२ वशानित्रमनेसहदेवहोतासवासवस्तमीरणाईवेदचंद्रकाफले शुक्र
सुमासनपूर्वापाणिरम्यातशांतहृदयावरयेत्कुमारीं ३४ लग्नफलंमहे
श्वरः शुभमौलिस्थितपापसंस्थितैःशुभखेटैःस्तुतशुभेऽरपिपदिवाप
चयेगुरौसितहरिजस्थेवरयेत्कुमारिकां ३५ हरिजंलग्नं नृपवरवरसां
वाराहः चंद्रेऽथवे पूर्वात्रितयनाग्नेयमुत्तरात्रितयेतथा रोहिणीनत्रवर
णेभगणाःशस्यतेसदा ३६ वसिष्ठः अस्तासन्नेनातिदूरप्रसादौपतिंदु
वेले रात्रिहीनेचमुख्येचवधूसुकन्यानदीयते ३७ स्नातिचंद्रिकायांनार
दानिरूपणात् कृतेवोद्विजश्चैवपक्षाल्पेतुभवतिगोलकाः तदानमंगलं
कार्यंनारीवैधव्यदुःखदा ३८ मांडव्यः बालानानंतरयत्रकुलयोःकस्य
चित्सतिः तदासंवत्सरादूर्ध्वंविवाहःशुभदोभवेत् ४० विशेषःपितुराशौच
नवंस्यात्तदर्द्धमातुरेवहि मासत्रयंतुभार्यायापतिरर्द्धंभ्रातृपुत्रयोः ४१ दे राम.
वतमनोहरे प्रीतिकूलेसपिंडस्यमासमेकंविवर्जयेत् विवाहस्तेततःप १२
श्चात्तयोरेवविधीयते ४२ दुर्भिक्षेचैवभंगेचपित्रोर्वाप्राणसंशये प्रौढा

25

यांनपिकन्यायाः प्रातिकूल्यं न दुष्यति ४३ प्रातिकूल्यमरस्तं अथ कन्या
विवाहकालो हव्यवाहनः षड्वर्षमध्ये नोद्वाह्या कन्या वर्षद्वयं यतः सोमो
भुंक्ते पर्यगन्धर्वस्तत पश्चाद्धुताशनः ४४ कश्यपः विवाहो जन्मतः स्त्रीणां
युग्मे चेत्पुत्रपौत्रदः अयुग्मे श्रीप्रदः पुंसां विपरीतेन मृत्युदः ४५ व्यासः अ
ष्टवर्षा भवेद्गौरी नववर्षा च रोहिणी दशवर्षा भवेत्कन्या द्वादशे वृषली स्मृ
ता ४६ दशवर्षव्यतिक्रान्ता कन्या शुद्धिविवर्जिता तस्यास्तारेन्दुलग्नानां
शुद्धो पाणिग्रहो मतः ४७ प्राप्ते तु द्वादशे वर्षे यः कन्यां न प्रयच्छति मासि मासि
रजस्तस्याः पिबन्ति पितरोऽनिशं ४८ पिता पितामहो भ्राता पितृव्यो मातुलस्तथा पंचैते
नरकं यान्ति दृष्ट्वा कन्यां रजस्वलां ४९ अथ मासशुद्धिर्नारदः माघफाल्गुनवैशा
खज्येष्ठमासाः शुभप्रदाः मध्यमः कार्त्तिको मार्गशीर्षो वै निन्दिताः परे ५० चूडरत्नात
पौषे च मकरस्थेऽर्के चैत्रे मेषगते रवौ आषाढे मिथुनादित्ये केप्याहुः करपीडनं ५१
नारदः न जन्ममासे जन्मर्क्षे न जन्मदिवसेऽपि वा नाद्यगर्भसुतस्याथ दुहितुर्वा कर
ग्रहः ५२ गुरुः ज्येष्ठे न ज्येष्ठयोः कार्यं न तत्राद्यापाणिपीडनं तयोरन्यतरे ज्येष्ठे ज्येष्ठ
मासेऽपि कारयेत् ५३ वराहः द्वौ ज्येष्ठौ मध्यमौ प्रोक्तौ एकज्येष्ठः शुभावहः ज्येष्ठ
त्रयं न कुर्वीत विवाहे सर्वसंमतं ५४ भारद्वाजसंहितायामपवादस्यापवादः
ज्येष्ठे ज्येष्ठस्य कुर्वीत भास्करे वानलस्थिते मासेवादीनिकीपोशादिकृद्दिना

मू.चि.६ निर्विवर्जयेत् ५५ तिथिशुद्धौ वसिष्ठः शुक्ले द्वितीयादितरत्र कृष्णे पक्षे दशम्यां त
१३ गताः शुभाः स्युः तास्वष्टमीं रिक्तं दर्शे षष्ठीं चतुर्दशीं चापि तिथिं विवर्ज्याः ५६
वारशुद्धिः वाराः प्रशस्ताः शुभखेचराणां सूर्यार्किवारौ खलु मध्यमौ तौ
सान्यः सदा भूमिसुतस्य वारः कन्यार्कतिथ्यौ रवितोऽवदौ ५७ नक्षत्रशुद्धिः
तिष्योत्तरा मूलमघा स्वाति मैत्र प्राजेश चंद्रार्कसमीरणेषु सदा प्रशस्ताः खलु
कन्यकायाः पाणिग्रहे वेधविवर्जितेषु ५८ अथ वेधो नारदसंहितायां
कुमारीवरणोदाने विवाहे स्त्रीप्रवेशने वेधोयं पंचरेखाख्योऽन्यत्र सप्तशला
के के ५९ तीर्यक् पंचोर्ध्वगाः पंच द्वे द्वे रेखे च कोणगा द्वितीयशंभुकोणाग्निधिस्ं
चक्रे त्रिविन्यसेत् ६० भान्यतः सामित्य करेखा खेटेनाविद्धं चक्रे तस्मि
न्नेकरेखास्थितेन तद्धि दुष्टं खेचरेण ग्याप्य क्रूरैर्विद्धं सर्वथा धिष्ण्यं विवर्ज्यं
सौम्यैर्विद्धं नाखिलं पादमेव ६१ अथ लत्तादोषमाह वाराहः सूर्यो द्वा
दश भक्षं सुघष्ठं गुरुरष्ट निजस्तती पंच संलत्तापितादिवाकरयुतोऽ
ष्टम पग्रतः पादैः ६२ पश्चाद्द्वाविंशतिमं पूर्णिमं चंद्रस्तु पंचमं शुक्रः स्व
र्भानुरपि नवमं सप्तमं भक्षं शशांकसुतः ६३ अथ पातदोषमाह त्रिविक्र राम.
मः साध्यहर्षणशूलानां वैधृतिव्यतिपातयोः यद्गंडस्य चांते स्याद्तस्मा १३
तेन निपातितं ६४ अथ खार्जूरदोषमाह वशिष्ठः शूलातिगंडपरिघ

27

व्यतिपातपूर्वव्याघातगंडवज्रशूलमहाशनीषु चित्राऽनुराधापितृपन्नग
स्वातिमैत्रसार्द्रस्रमूलशशिस्मरिविष्णुमृदूर्द्धनेषु ६५ रेखामेकामूर्द्धगामस्वसप्त
तीर्यक्च त्वाप्यत्र खाज्जेर चक्रे तीर्थेज्जयासंख्याभीक्ष्णद्रुमान्व ऋक्षसंपाते
वेधरेखागतास्खाः ६६ अथ ग्रहणदोषमाह लल्लः यस्मिन्नृक्षे रविस्तिष्ठे
यस्मिन्वर्त्तितच्छशी तथा यद्योगे हृतेऽक्षे से शेषस्यात्स्वादितादृशः ६७
भूनेवेद ४ स्तुरूपाग्नि २१ दिग्दृतिथयो १११५ धृतिः पंचविंशानरवाश्चेति द
शयोगाः प्रकीर्तिताः ६८ मरणंव्याधिनिपालं चौरमृत्युस्त्वजाशनिः क
लिहानिदशाहादोषास्त्वाज्ज्यामहाबुधैः ६९ इति ग्रहदोषमाह नारदः
शशांके ग्रहसंयुक्ते दोषः सग्रहसंज्ञकः सूर्येणासंयुते चंद्रे दारिद्र्यं भवति ध्रुवं ७०
कुजेन मरणं व्याधिः सौम्येन तु धनक्षयता दौर्भाग्यं गुरुणा युक्ते सापत्न्यं भार्गवे
न तु ७१ प्रव्रज्या सूर्यपुत्रेण राहुणा कलहः सदा केतुना संयुते नित्यं चंद्रे नि
त्यं दरिद्रता ७२ अथ शुभबलाधानदोषमाह चंद्रः स्वमरासिगे दिनकरे
सत्काव्यं कन्यका भौमे च प्रमदा प्रयाति विलयं सौरेरणावंध्यासकृक् जीवः
शुक्रशशांकजाः शुभकराः केचिद्वदंति क्रमात् भर्तृप्रोज्झितदासितास्तस्त्वभ
वेन नित्यं प्रवासान्विता ७३ अथोपग्रहदोषमाह नारदः भूकंपः सूर्यभात्स
प्तमर्क्षे विधुयुत्तं भे भूलोर्क्षभेचचन नवमेंऽशनिस्त्वष्टादशे ततः ७४ केतुः पंच

मु.चू.द. इत्येंदुः चोक्ताएकोनविंशतिः निर्घातपातसंज्ञाश्चैषा सनचपंचमः ७५ 28
मोहनिर्घातकंपचकुलिकपरिवेषकं विक्षेपञ्चैकविंशतिः क्षोदारभ्य यथाक्र
१४ मं ७६ विवाहपटलाख्यवकदोषः गलतिथिपुत्रलग्नं पंचधा स्थापनीयं ति
थिरविदिश नागाभोऽग्निपुत्रः क्रमेण नवहृत विभुशेषे वाणासंज्ञः क्रमेणरु
गनलनृपचौराः पंचमोन्त्युसंज्ञः ७७ अथ होऽरानं दैवज्ञदोषः तिथिवा
रचनक्षत्रेनवमिश्रसमन्वितं सप्तभिश्च हरेद्भागं शेषांके फलमादिशे
त् ७८ त्रिःशेषेतुजलंविघ्नं पञ्चशेषे प्रभंजनम् शून्यशेषे वज्रपातो विज्ञे
यं चक्रलक्षणम् ७९ इति दशमहादोषाः अथ लग्नशुद्धिः विक्रमः स्या
ल्लग्नाद्व्ययो मेदः शुभेषुकेंद्रलग्नपाः रंध्रेचंद्रादयः पंचसर्वेस्तेचगुरु
समौ ७९ अन्नसःदुश्चिक्यारिःखनवा ११ इगोऽदिनकरः श्चंद्रस्त्रिइलाभा ११ र्थ
गो भौमः षट्इखनजाऽ३ पा ११ जोबुधगुरूरिःफा १२ ष८ सप्तेरिताः शुक्रोद
शान्त्यस्तु८ सप्त७ रिपुषु६ स्तरकाशनिः सूर्यवत् राहुः सप्तविलग्नं बंधुरहि
तः पाणिग्रहेशोभनः ८० अथगोधूलिः लग्नं यत्र नास्ति विशुद्धमन्यजो राम.
धूलिकं सायुतत्वदंति लग्नविशुद्धेसति वीर्ययुक्ते गोधूलिकोनैव फ १४
लविधत्ते ८१ दैवज्ञमनोहरे कुलिकं क्रांतिसाम्यं च मृत्यौ षष्ठाष्टमः श
शी पंचगोधूलिके त्याज्याऽन्ये दोषाः शुभावहाः ८२ नागुरिः गोयं यत्रा

हतानां खुरपुटदलिता याति धूली दिनांते सा गोधूलिः संज्ञा ॥ भूतलेऽस्मिन् अवयवज्ञकाल्याः सुदरीणां विविधनसुता
रोग्यसौभाग्यदात्री तस्मिन्काले न ऋक्षं च तिथि करणं नैव लग्नं न योगो
ख्यातः पुंसां शुभार्थं समयति दुरितं उत्थितं गोरजस्तु ८३ संहितासारे च
नैकादशस्थे द्वितीयो वा लग्नपः । गोधूलिकास विशेषाशेषा धूलिरिति
स्मृताः ८४ अथ विवाहे कलशाडम्बरः विवाहकुंभं निर्विघ्नं विवाहमेवि
लोकयेल्लोकेवलं हि मधुरत नवत्रिवर्षे हि विवाह पूर्वं तीन वर्णा कोमंड पते
त्वमंगलं ८५ इति देवज्ञमनोहरे निर्विघ्नमाम्रपत्राणि चित्राविशाखाश
ततारकाश्विनीज्येष्ठा भरण्यो शिवभाद्रं तु षष्ठं यदि सप्तमं शस्तं फलतैलवे
दिकाप्रदानकं कैकरामंडपादिकं ८६ अथ कांजीधरणं मूलेंदु रुद्रास्व
वराके पुष्यविष्वे सचित्रा नलैरेवतीषु संस्थापनं कांजिककुंडिकायां वारे
रवेर्भूमिसुतस्य शस्तं ८७ इति मुहूर्तदर्पणे विवाहप्रकरणम् अथ वधूप्र
वेशः विवाहमारभ्य वधुप्रवेशो युग्मे दिने षोडशवासरांतः ऊर्ध्वं ततो वृक्ष
ति ३ ५ पंचमान्ते पुनः पुरस्तात् नियमो न चास्ति १ समे वर्षे समे मासे यदि
नारी गृहं विशेत् आयुष्यं हरते भर्त्तुः सा नारी मरणं व्रजेत् २ फलादये
वधूप्रवेशो व्रतबंधमोक्षः पुंसः पुनर्दारपरिग्रहश्च नाद्रद्वितीये विदधी
त धीमान् प्राहुर्वशिष्ठात्रिपराशराद्याः ३ व्यवहारतत्त्वे पौष्णात्कभाद्र

मुहू. द. श्रवणादियुग्मे हस्तत्रये मूलमघोत्तरासु पुष्ये च मैत्रे च वधूप्रवेशस्तोरिक्ते 30
तरव्यर्क्कुजप्रशस्तः ४ मुहूर्तमार्तंडात् उद्वाहात्प्रथमेषु चोपदिवसे मत्तु
१५ र्गेहे कन्यकाहन्यात्तज्ज्ञ न निक्षयेन्निनमयं तेषाम भाविकमात् ५ इतिमुहूर्त
दर्पणे वधूप्रवेशप्रकरणं ॥ अथ द्विरागमनं भर्त्तुः शोभनगोचरे दिनकरे ना
स्तंगते भास्करे सूर्ये कीटघटाजगे मिथुने दिने पक्षे च कुसोत्तरे हित्वादिक्स्थिति
लो नगोबुधसितौ लालारिगं दिक्पतिं चानीता गुरुशालिनी नववधूर्नित्यो
त्सवे मंदिरं १ रत्नकोषात् तिष्यादितिसमीरिणा दितिवसूत्त्रीस्युत्तरा
न्यश्विनी रोहिण्यः पुनरागमे वधूसमभं २ ३५ मेषालिकुंभेरविः कन्यामन्म
थमी नववधूर्यानं वृषे तौलिके वैनाचार्यसितं दुसोम्यदिवसे शुद्धे गुरौ भा
स्करे २ वादरायणः चैत्रपौषहरौ सुप्ते गुरौ रस्ते मलिम्लुचे नवोढगमनं नै
वकुर्तेपंचत्वमाप्नुयात् ३ अथ शुक्रापवादमाह एकग्रामे पुरे वापि दुर्भिक्षे
राष्ट्रविप्लवे विवाहे तीर्थयात्रायां प्रतिशुक्रं न दुष्यति ४ अथ शुक्रसन्मुख
दोषमाह अस्तंगते भृगोः पुत्रे तया सन्मुखदक्षिणे नर्षे जीवे निरंशे च राम.
नैव संचालयेद्वधूम् अगोत्रपरत्वेपवादमाह कश्यपेषु वशिष्ठेषु भृग्वंगि १५
रसकौत्सेषु भारद्वाजेषु वात्सेषु प्रतिशुक्रं न दुष्यति कश्यपः पौष्णादिव
ह्रिभाघ्रहीयावत्तिष्ठति चंद्रमा तावच्छुक्रो भवेदंधः सन्मुखे गमनं हितं

इतिमुहूर्त्तदर्पणेद्विरागमनप्रकरणम् ॥ अथ । दीपिकायां पूर्वोत्तरा 31
विशाखासुज्येष्ठासाग्निकंचंद्रभे अग्न्याधानमरिक्तासुकार्यंवीर्यवर्के
जेहनि पतिःत्रिकोणगंचंद्रोपचयेषुसूर्येवृहस्पतौशीतकरेकुजेवा शे
षग्रहेपूर्ववत्स्थितेशुभमध्यजोसादनमामनंति निबंधे अग्न्याधा
नोक्तनक्षत्रैर्लक्षहोमंतथाविदुः कोटिहोमंचशुक्रार्केचंद्रेशुभबले
विह ३ अथाग्निचक्रं तरणिभिद्गुभास्करचंद्रमाकुजसुरेज्यविधु
तुदकेतुषु रविभतोदिनभंगणयेत्क्रमात्त्रितिखगंत्रतयेचितयन्यसेत्
दिनकरार्कितमःकुजकेतवोहुतभुजोनशुभाःशुभदाःशुभाः दहन चक्रे
मिदमुक्तविधिमतांहवनकर्मणिसर्वसमृद्धये अथाग्निवासाः वशिष्ठः
सप्तयुक्तातिथिदिनयुतावेदहृच्छेषतस्मात्कालत्रयमतोधीरहनज्ज्वल
चितोभूमितोस्येनिवासः वित्तासूनांविनाशंवसुच्चयनिहतिःसौख्यवृद्धिः
क्रमात्स्यादेवंवह्निमुक्तेवयानियमकृतोनाविचारःकदाचित् ६ इति
मुहूर्त्तदर्पणेअग्न्याधानं अथाभिषेकः श्रीपतिः विलग्नजन्मेशद
शाधिनाथेमार्त्तंडधाम्निपर्वेवलिष्ठेः गुर्वींदुशुक्रैःस्फुरदंशुजालेमही
पतीनामभिषेकइष्टः १ नरेश्वरः नाभिषेच्योनपश्चिमेनाधिमासेन
सुते नप्रसुप्तेतथाविशेषानरिक्तायानरात्रिषु २ भौमपराक्रमे

मुहू. द.
१६

मौमप्रकरणम् राजाभिषेकात्कृदूद्धृतेति सेतुष्टिः दानां कृषिकर्मणां
च वादस्य च भौतिन यस्य वारे प्रारंभे शुद्धिमन यो वदति ३ नक्षत्रेषु
ध्रौवैः क्षिप्रैः उत्तरात्रयमैत्रेंदुस्वातिचंद्रकरेषु संमुत्पत्स्वेज्ययोर्लग्ने
काम्यं राजाभिषेचनं वशिष्ठः त्रिकोणकेंद्रत्रिधनेषु सौम्यैस्त्रिषष्ठलो
भर्क्षगतैस्तु पापैः अष्टाष्टलग्नव्ययवर्जितेन चेद्भूतराज्ञां शुभदोऽभि
षेकः ५ नृपदर्शनगणकप्रदीपात् हस्ताश्विपुष्यध्रुवमित्रभानि चि
त्रान्तगांस्यस्मृतिपासवानि महीपतीनां मुनिभिः स्मृतानि विलोकनेभा
नि शुभप्रदानि ६ इति मुहूर्तदर्पणे राजाभिषेकप्रकरणम् अथ यात्रा
प्रकरणम् प्राचीन्न वराशकान्याप्रतिपन्नवमी तथा शनिसोमे तथा
प्रोक्ता प्राच्यां दिशि विवर्जयेत् १ पूर्वाभाद्रपदाश्विन्यां पंचमी च त्रयो
दशी गुरौ चैव धनिष्ठायां याम्यां पंचक वर्जयेत् २ रोहिणी च तथा
पुष्ये षष्ठी चैव चतुर्दशी भौमार्के भृगुवारे च पश्चिमस्यां विवर्जयेत् ३
वशिष्ठसंहितायां सन्मुखशुक्रदोषः इति शुक्रादिदोषापन्नूतनेगम राज.
नेन संग्रा राज्ञां विजययात्रायां नान्यथा दोष नहेति ४ तिथिशुद्धिर्नार १६
दात् षष्ठाष्टमी द्वादसिका रिक्ता मावर्जिता सुच पात्रा शुक्लप्रतिप
दि निधना प्रन यायच ५ वारफलं वशिष्ठः सूर्यारैर्केज्यशशीदुजा

नांवाराशंवर्गाः सुभदः पवारो न्यादित्यभूसूनभौनेष्वराणां वारः
स्ववर्गान्नमुभः स्वस्थः सुनदि नसवशुद्धिः पोल्लदधेमित्रहर्षिवैंदुः
स्वादितीजन्युवमेषुवं नं यावान्नस्यामित्रकलुपरस्यासोलाद्विनां
वादिमसख्यावासः ८ मघाविशाखानिलवभूतो पैरुहुतकलाषु सनी
स्वानियान्वेष्वबिनिष्ठस्याम्भपराशिमोनिनिसरा मनान्येवनानि दिश
नि ९ अथसर्वदिग्द्वारिनक्षत्राणि पुष्याकोभिवनमेत्रांसिस्वदिग्द्वा
रिकानिच सर्वदिक्ष्वपियात्रायांसर्वदिग्द्वारिकानिच ८ अथवारमू
लंनारदः नमेदं दुदिनेप्राचीनवुजेहस्ते सांगुरो सितार्कयोर्नप्रती
चींनोदीचींज्ञा ॥ रपोरपि १० परिहरिनारगुरुः तांबूलंचंदनमृद्यपु
ष्पंदधिघृतंतिलाः वारमूलहरान्सर्वोदानधारणभोजनान् अथनक्षत्र
मूलं श्रीपतिः मैत्रं दौमेंदूयमदिशिप्रियान्नोजयादपतीचींनोदहिरण्याध
नपतिदिशंफाल्गुन्योचूत्तरासु मूलानीतिस्फुटमभिहितान्येषुयेयातिते
षांवत्सावृत्तिंगगनकुसुमोबोधकालोपदिस्यात् वशिष्ठः मूलसंज्ञानिधि
ष्णानितानिसंज्ञाग्रनाथराः जायंतेनामतुल्यानितेसमयवाचार्यराजिनादाः
१३ नारदान्वारिघटदोषः कुमादिग्द्वारभानिस्युस्सप्तसप्ताग्निकृत्ततः

मृत १

मु.हू. द. परिघं लंघयेद्दंडं वाग्निश्च सन्नदिग्गतं १४ अथ जीवपक्षः स्वरोदये राहु ३५
१८ मुक्तानि ऋक्षाणि जीवपक्षस्त्रयोदशः अष्टादशैव भोग्यानि मृतपक्षः
प्रकीर्तितः १५ यत्र ऋक्षे स्थितो राहुर्वदनं तद्धि निर्दिशेत् मुखात्पंचद
शे ऋक्षे पुच्छं तस्य विनिर्दिशेत् १६ फलं जीवपक्षे समायानां यम्मृतपक्षे
रवौ तथा तस्मिन्काले शुभा याश्चा विपरीतास्तु हानिदा १६ चंद्रादित्यौ यदा
युक्तौ यदि स्थितौ जीवपक्षे च तत्र ज्ञेयो जयो लाभो यात्रा कालविशेषतः १७
मृतपक्षे यदा युक्तौ संस्थितौ चंद्रभास्करौ तदा हानिर्भयं भंगं मृत्युर्यात्रा
फलं फलं १७ अथ कुलाकुलविचारः अथ तिथिः द्वितीया दशमी षष्ठी
कुलाकुलमुदाहृताः १८ विषमाश्च कुलाः सर्वाः शेषाश्च तिथयः कुलाः
अथ वारः रविश्चंद्रो गुरुः शौरिश्चत्वारो ह्यकुला मताः भौमशुक्रौ कुला
ख्यौ च बुधवारः कुलाकुलाः २० श्रीपतिः आग्नेयं द्रवसुध्यापि अवसुला
षट्छिद्रे वाश्विनी भाग्यं त्र्युत्तरनैरितानि कुलजानुक्तानि भानि स्युः राम
ब्रह्मादित्यकरेंद्र विस्तुतियमस्वासववृषा ध्येनाना हध्वोपकुलाक्षयो १८
कुलाकुलानुक्तानि धोषानि च २१ फलं स्वरोदये तिथौ वारे च नक्षत्रे
ऽकुले जायिनो जयः कुलाख्यस्यापि नो ज्ञेयः संधिश्चैव कुलाकुले २२

अथयोगिनी पूर्वस्यामुदये ब्रह्माणी च प्रथमे नवमे तिथौ माहेश्वरी चो
त्तरस्यां द्वितीयादशमी तिथौ २३ एकादश्यां चोत्तरस्यां कौमारी वह्नि
कोणगा द्वादश्यां च चतुर्थ्यां च वैष्णवी नैर्ऋते तथा २४ वाराही दक्षिणे
भागे पंचमी च त्रयोदशी षष्ठी चतुर्दशी चैव इंद्राणी पश्चिमे तथा २५
पौर्णिमायां च सप्तम्यां वायव्ये चंडिकोदयः नष्टचंद्र दिनाष्टम्यां महा
लक्ष्मीः शिवालये २६ विजयकल्पलतायां पृष्ठतो दक्षिणे वापि योगि
नी गमने हिता वामसन्मुखयोर्नेष्टा पृष्ठतोमेव चिंतयेत् २७ कालपा
शः कौबेरीतो वैपरीत्येन कालो वारे कोपि सन्मुख तस्य पाशः रात्रौ वैतौ
वैपरीत्येन संयोग यात्रा युद्ध सन्मुख वर्जनीयौ २८ अथ पालस्त्रिविधः
समरसाराव ज्ञात्वा तात्कालिकं मुपाशि हतमुक्त पोलस्य रक्षो दशा
यामार्द्ध रवि विवारे पाशिक कुभौ ऽसौ बहुबुधौ निशि पक्षे दक्षिण मार्गः सु
सोढियरि कोऽसौ तुर्थ्य तुर्या बूजन्तो शाक कपवव बनेंद्र राक्षस हिमग्व
ह्निवती चीदिशः अथ घाततिथिः गोसंक्रो रुद्र घात तिथि रक्तपूर्णा मि
द्रान जू ककर्के के यनंदा कोथ्यां जयोनंकतुलचरिक्ताजपाद्धनुःकुंभ
हरोन रोस्ता ३२ अथ घातवाराः नके भौमोगोह रिस्त्रो युमंदश्च द्रांद

मुहू. द. ३१ कौजमेस्त्वव कर्के भृगुः कोदंडालिमीने बुकुंभः पूके जीवो घातवा
१८ रानशस्ताः ३२ अथघातनक्षत्र मघाकस्वातिमैत्राणिमूलश्रवराणवा
रुणा रेवतीयाम्यधात्रुचसार्पमेषादिभसवे ३३ अथघातचंद्रः भूपं
चनराघमबरुद्विशश्चवस्नद्विबैणवसुरुद्रसूर्याः मेषादिकाक्रमशो
भवंतियात्रासुयुद्धेषुचघातचंद्रः ३४ युद्धेचैवविवाहेचकुमा जने
तथा राजसेवाबालनाशेघातचंद्रविवर्जयेत् ३५ दैवज्ञमनोहरेसर्वा
कः तिथिवारंचनक्षत्रंसयोज्यंस्थापयेत्रिधा द्वाभ्यांराभेस्तथावेदैर्गुणा
यित्वापतत्तुधो ३६ भाजितंवाणमुनिभिस्तथाद्विगुणापापके आदिमृ
त्युभवेन्मीऊमध्यमृत्युमहद्भवेत् अंत्यमृत्युभवेद्धानिसर्वमृत्युनजी
वति सर्वोकेदिजयोराज्ञोधनलाभोरिपोर्वधः ३७ अथाउल सूर्यभा
ऊरायेचांद्रसप्तभिर्भागमाहरेत् एकपंचचवचत्वारिस्यउलोनास्तिनिश्चि
तं ३८ त्रिषष्टपुनमःशेषैर्हि सप्तस्यान्महाउलः फलम् यात्रापहलप राम.
वाहसमयेचौर्यंचसंधौतथा कूपारामतडागबंधनविधौयापादिदुर्गग्र १८
हे अस्येभोष्ट्रस्थादिरोहणाकृतौसाउंससैवाउलं यात्राद्यत्रसुभेषुमंग
लविधौदोषोनतस्यक्वचित् ३९ अथतीवर. सूर्यभाऊणायेचांद्रपक्षा

37

क्षितिचे वारयुक् नवमर्क्षसाप्रशेषं हीवरं तत्र कीर्तितम् ४० यात्रायां हीव
रंयोगं सर्वतत्शुभदं स्मृतं गर्गः प्रवेशनिर्गमौ स्यातां नैकस्मिन्नपि दिवसे
यदि चेन्मतं प्रवेशस्य प्रतिशुक्रं वारशूलं न विचिं संयोगिनी पूर्वम् ४१
रत्नमालायां ग्रावश्यके परापाने सौम्येस्ते निधनेपरा व्रजेदर्कदि
गेस्तेपि मध्याह्ने वाप्यशंकितः ४२ शिशुसौख्ये दक्षिनाशामुखं याव
मंतराशुभदोऽभिजित् सर्वार्थं कुरुते चैव सर्वकार्याणुजायिनां ४३
दिनमध्यगते सूर्ये चक्रामतिसुदर्शनं दोषनाशाय निपतमाकाशे केश
वाज्ञया ४४ पाराशरात् उषःप्रशस्यते गर्गः शकुनं च बृहस्पतिः अं
गिरा च मनोत्साहं विप्रवाक्यं जनार्दनः ४५ लग्नशुद्धिं वाराहः प्रायोज
गुः सहजे सायसैस्या पापाः शुभाः सर्वत्रं परिहृत्य रवस्य सर्वेऽग्रगाः शुभ
फलं जनयति सौम्याः त्वक्रांस्त ७ संस्थम मरारिगुरुर्निधासोः ४६ हैव
र्वलग्ने वक्रः पथाकरोमीनः कुंभोरिः क्रोभयपद्रः ककीतिचापःस्स
संस्तस्याज्जलपानं जलोदये ४७ शस्तं नक्रीपलिंझषोदयं तु जानंतदशे
घ्पघवाप्रयातु लग्नानि शस्तानि शुभग्रहाणां जलप्रपाणां जलदाद
येतत् ४८ वशिष्ठः जन्मगते लग्नगते शशी वा लग्नगे सति पातुर्मे

मु.ह.द. गोभवेत्तत्र द्वादशे वाथ लग्नगे ४९ पूर्वादिदिक्षु मेषाद्याः क्रमाद्दिग्द्वा 38

१९ रराशयः दिग्द्वारराशयः सर्वे दिग्यातुस्तु शुभप्रदाः ५० दिग्द्वारभे लग्नग

ते यात्रार्थशुभप्रदाः लग्ने दिक्प्रतिलोमे च हानिः स्याच्छुभोऽपि तत् ५१ लाला

टिकोवाराहः लग्ने भानुः सुतरिपुगतश्चंद्रमा रोनभस्थ पातालस्थो

हिमकरसुतः सप्तिगो देवमंत्री तद्वच्छुक्रो व्ययभवनगतो भास्करिः

सप्तमस्थो राहुर्निधननवगतः स्वां दिशं वारयंति ५२ इति लालाटि यो

गः क्षितिपाविनिर्गता स्याकुंनेस्तस्करचारराशयः नक्षत्रवल्लौ द्विजा

तयोः कस्तवीजादितरोन नार्थभाक् ५३ लग्ने गुरुर्बुधयुक्तु कात्मज

स्थो घष्ठः कुजार्कतनयौ दिनकृत्तृतीयः चंद्रस्त्वपस्परशमे भवति प्रया

तुस्तस्याभिवांछितफलं नृपस्य योगेन नयेन्नृपतयो रिपुरव्रजति क्षे

मेण ते गमनमागमने च कुर्यु क्षेमं यशो रिपुविनाशनम्याधियोग

योगाधिजमनेन नृपये द्वरित्रीन् अथ योगाधियोगाः एकेन वा बुधबृ राम.

हस्पतिभार्गवानां योगो भवेन्न्नमप्चकंरकस्थैः द्वाभ्यां वदंति मुन १९

यस्त्वधियोगमेषां योगाधियोगमपरे त्रिभिरुद्दिशंति गमनसमय

विधिः गुरुः पूर्वदक्षिणामुकुस्सपादयायान्नराधिपः द्वात्रिंशाद्वपंर

गत्वा यातु माहूय संव्रजेत् वाराहोपि कल्याणा नाम सच्चिवा व्रजना
पुधापदेवन्न विप्रजन कुंचुकि मध्यसंस्थः द्वात्रिंशत समुपगम्य प्र
निम्न मोपगादिना गरथ वाजिनैरस्तु नायात् ५८ राजमार्तंडात् गे
हाद्भहीन रंगगः सीम्नः सीमांत रम्यगुः शरः क्षेपाद्र द्वाजो वशिष्ठो नगराद्ब
हिः ५९ भूपतिः वशीनवैकत्र दशासिनी शेतदिनानि नासप्तचमंडले
शः पथाकृतः सोपिच पंचरात्रिं प्रवेशयात्रा परतः प्रयोज्या ६० चैकस्मा
रात् कोशं वा यदि वाप्यर्द्धं प्रयमेह निसस्पते द्वितीयेयोजनं गत्वा निवेश
च महीपतिः ६१ तृतीयेयोजनं सार्द्धं वसेद्वा क्रमशूरतः ततः परं यथेष्टं तु
मार्गं यायान्महीपतिः ६२ च्यवनसंहितायाम् त्रिरात्रं वर्जयेत्क्षीरं वंच
हाच्छुरकर्मच तद्दहश्चावशेषानि सहासं मैथुनं त्यजेत् ६३ कृत्वातु मैथु
नं राज्ञो प्रभाते योधिगच्छति नासौ फलमवाप्नोति कृच्छ्रेण विनिवर्तते
६४ वात्स्यायनः यावद्व्रजति चाध्वानं यावत्कार्यं न सिध्यति यावद्दानं नि
वर्तेत तावद्वर्ज्यं हि मैथुनं ६५ मनु ऋतुस्नातां तु यो भार्यां सन्निधौ नो
पगच्छति घोरायां भ्रूणहत्यायां युज्यते नात्र संशयः ६६ च्यवनः प्रास
यिकाधं जाते पुष्पस्नातां समागमं कृत्वा मुदितो गच्छन् लभते मनोर

39

मु.हू.द. प्याति चिरकालेन ६७ नारदः नक्षत्रोपनयोद्वाहप्रतिष्ठाशौचसूत
के असमाप्तेन कुर्वीत यात्रां तत्र जिजीविषुः ६८ अथ शकुनानि श्रीपतिः
भेरीमृदंगमृदुमर्द्दलशंखवीणावेदध्वनिर्मधुरमंगलगीतघोषाः पुत्रा
२० न्विता च युवती सुरभी सवत्सा धौतांवरश्च रजको जडमिष्टुखप्रशस्तः ६९
भृंगाराजनवर्द्धमानमुकुरावैदककन्या अग्निघोलोयक्षीरन्नजान
पूर्णकलशछत्रशिखिसिद्धार्थदा ७० वीणाकेतमीनपंकजदधिक्षौ
द्रादिगोरोचना कन्याशंखसितोक्षवस्त्रसुमनोरविप्रसुपूर्णीविप्रा
श्वरत्नादिच ७१ कश्यपः कार्यसिद्धिर्भवेद्दृष्टे शवे रोदनवर्जिते प्रवे
शरोदयुतः शवस्यातुशुभप्रदः ७२ वसंतराजः आरात्यरिक्तं कशकलं
जलार्थिपरिवृजेत्कोपिसहास्यवगेन पूर्णाः समागतापनिवर्ततेपथा
कृतार्थः पथिकस्तथैव ७३ ज्योतिः प्रकाशे प्रदक्षिणागतैः पार्के भृग राम·
रोजैर्गमः शुभः खरशब्दः शुभो वामे पृष्ठे वापि पियासतां ७४ बृहद्या
त्रायां कुटुंवकलहोज्वलनमार्त्तवं योषितां विडालस्य भरंछुतं खव २०
नमवरादेस्तथा छिरुक्तमथकोपतामहिषयोश्चयुद्धं भवेत्प्रयाणस
मयेनगणामभितत्तोप्यविष्ठितंयेपे ७५ कार्पासौषधकृसधान्यलव

णाक्लीबास्थिकालानलंसर्पोगास्तराहिचर्मविकृतः केशीरिक्तःव्या
धिनः वांतोन्मत्तजडांधकतैलानुषारक्तोत्सामन्नकार्पासोतुषाभ्यक्त
विमुक्तकेशपतिताः काषायनस्तुःभाः ७५ चंडेश्वरोपि षंडोष्ट्रम
हिषास्तुत्राश्मगर्त्तादिसंयुताः कर्णनासादिभिर्हीनाविवस्त्राकृष्ण
वाससः ७७ मुक्तकेशादिकृष्णांगातैलाभ्यक्ताररुस्वलाः गुर्विणी
विधवोन्मत्तास्त्रीवाप्यवधिरानराः ७८ एतेषांदर्शनेयानंनगंत
व्यंकदाचन इतिवसंतराजः पातेविरुद्धेशकुनेयतीतोप्यावसंस्कृ
त्वाकरपादशौचं आचम्यचक्षीरतरोरधस्तातिष्ठेत्सपदशाकुनां
तराणि ७९ श्रीपतिः आद्येविरुद्धेशकुनेप्रवीक्ष्यप्राणानपःपं
चचषड्यायात् अथोद्वितीयद्विगुणांस्ततीयेत्यावसन्नूनंगृहमभ्यु
पेयात् ८० अथक्षिकाः सर्वदिक्षुछुतंनेष्टंगोक्षुतंमरणप्रदम् अक
लंतच्छुतंवापयद्यपीनसकेनवं ८१ अपस्वंगीतं मुहुर्मुहुर्मूत्रमलं
करोतिमत्ताप्रमानोपचुल्लोमपादैः अकार्यमीतोमुविलोचनेश्च
शिवंनसस्तुरंगोविधत्ते ८२ आरोहतिक्षितिपतौविदधोपपन्ने
पाचातुगोन्यतुरंगप्रतिहेषितश्च वक्त्रेणवास्पृशतिदक्षिणमात्म

मु॰ द॰ पार्श्वयोश्च सम्मतुरचिरात्स्वलनोति लक्ष्मीम् ८३ इति मुहूर्त्तदर्प 42
२१ णोपात्तानुकारणाम् शोकोद्यान्मृतिपञ्चहति द्रव्यवृद्धिविनाशो
मुदंत्ते स्वक्षतिरथधनश्रीश्चवक्रर्भयं च लक्ष्मीवृद्धिर्भवति भवना
रंभकर्तुः क्रमेणाचेत्यादृशैर्मुनिभिरिति फलं वास्तुशास्त्रोपदिष्टं १
श्रेष्ठस्य ज्याषाढचैत्रास्वयुजोर्जेनाघश्रेष्ठेयवाशेषपदे च नूनं नि
केतनानां घटनं नृपाणां योगेश्वराचार्यमतेन शस्तम् २ अथ गृह
नामानि नारदीये दीर्घव्यापामहस्तैकाद्विमुक्ते काष्ठे संयुतम्
नृपमंतंभवेद्वेश्यं गृहनामधुवादिकम् ३ धुवं धान्यं जयं नंदं स्व
रकांतं मनोरमं सुमुखं दुर्मुखं क्रूरं स्वपक्षं धनदं क्षयम् ४ आक्रं
दविपुलं चैव विजयं गृहमुत्तमम् वच्मि विस्तारमेतेषां शिष्यधी
वृद्धये धुना ५ नारदः गुरुरघोलघुस्याद्यपुरस्ताद्द्वैवन्वसेत्
गुरुभिः पश्चिमं पूर्वं सर्वं लघ्वाविधिर्विधिः ६ विस्तारगुणितं दैर्घ्यं राम॰
गृहक्षेत्रफलं भवेत् तत्पदकसुभिर्भक्ते शेषमायोध्वजादिकम् ७ २१
श्रीपतिः ध्वजो धूम्रो सिंहाश्वः वृषभा स्वरखरोगजः ध्वांक्षश्चैव
क्रमेणैव ह्यायाः दक्षिणमुदाहृतं ७ फलं गर्गः कीर्त्तिः शोको जयावैरं

धनं निधनता सुखं रोगश्चेति गृहारंभध्वजादीनां फलं क्रमात् ८
श्रयत्नाद्यवेनाद्यादिस्थानं गोकुलषड्गुणाष्ट ३ नागः जलधिव्याले
हंतं भूफलं नागाद्यं चंद्रदिवाकराष्टमतिथी योगैः खस्यैर्भजेत् आयं
वारमयांशकध्यनमरणं तारं तिथिं चिंतयेद्योगं त्वापुरितीहरेष्टक
पदैर्भागैर्हृतेतास्त्रिके ९ व्यवहारोच्चयात् तिथिफलम् द्वितीया पंचमी पू
र्णा तृतीया षष्ठिका तथा सप्तमी दशमी चैव द्वादशैकादशी तथा १०
त्रयोदशी चतुर्दशी तिथयस्तु शुभावहाः दारिद्र्यं प्रतिपत्कुर्याच्चतुर्थी ध
नहारिणी ११ अष्टमी तारणी चैव नवमी शस्त्रघातिनी दर्शो राजभ
यं चैव भूते दारिद्र्यकारिणी १२ वारफलम् सूर्यांगारकवारांशा वैश्वा
नरभयप्रदाः इतरग्रहवारांशाः सर्वकर्मार्थसिद्धिदाः १३ नक्षत्रफलं
गृहे गर्गः उत्तरामृगरोहिण्यां पुष्ये मैत्रे करत्रये धनिष्ठाद्वितये
पौष्णे गृहारंभः प्रशस्यते १४ द्वारस्थापने श्रीपतिः कर्किनक्रहरि
कुंभगतेर्के पूर्वपश्चिममुखानि गृहाणि तौलिमेषवृषवृश्चिकयाने दक्षिणो
त्तरमुखानि न कुर्यात् १५ मीनचापमिथुनाङ्गनाङ्गते कारयेन्न गृहमेव भा
स्करे अन्यथा यदि करोति दुर्मतिर्व्याधिशोकधननाशमश्नुते १६

मु.मू.वृ. ज्योतिर्निबंधे अश्विनी चोत्तरा हस्तपुष्यश्रुतिमृगाः शुभाः स्वातीपूःसिचरो ५५
२२ हिण्यां द्वारशाखा न रोपणम् १७ जगन्मोहनात् पाषाणेष्टादिगेहानि निंद्य
मासे न कारयेत् तृणदारुगृहारंभे मासदोषो न विद्यते १८ ज्योतिर्निबंधे तामसगो
पत्रे देवगृहादीनां द्वाविंशद्धस्ततोधिकम् न तत्र चिंतयेद्धीमान्गृहाणां चक्र
पादिकम् १९ राजमार्तंडात् आयव्ययं मासशुद्धिं चिंतयेन्न तृणागृहे
शिल्पान्मासादिनो कुर्यात्तथागारे पुरातने २० व्यासः अन्यवेश्मस्थितं दारु
नैवान्यस्मिन्नियोजयेत् न तत्र वसते कर्ता वसन्नपि न जीवति २१ इष्टका
काष्ठपाषाणमृत्तिकाचूर्णमापसम् तृणपत्र बुधैः प्रोक्तं दारुसंज्ञं गृहा
यवे २२ शार्ङ्गधरः नूतने नूतनं कार्यं जीर्णे जीर्णं प्रशस्यते जीर्णं च नू
तनं श्रेष्ठं नो जीर्णे नूतनं शुभम् द्वारवेधफलमाह वाराहः मार्गतरुको
णकूपस्तंभभ्रमाद्विद्धमशुभं द्वारम् उच्छ्रायाद्विगुणमितां भूमिं त्यक्त्वा
न दोषाय २४ गेहे कूपनिर्माणे वशिष्ठः ऐश्वर्यं पुत्रहानिः स्त्रीनाशो नि राम.
धनं भवेत् संपच्छत्रुभयं सौख्यं पुष्टिः प्रागादितः क्रमात् २६ कूपे कृते २२
मध्ये तु धनहानिस्तु वास्तुनः तस्मात्सम्यग्विचार्याथ कूपं कुर्यात्तु बु
द्धिमान् २७ अथ ग्रामकूपनिर्माणम् आग्नेयपदिकोणे पुरस्य ग्रा

मस्त्वाथदिग्नेवर्तिकुजः नित्यंकरोतिक्षयंगृहं चसमानुवंध्याथः नैऋ
त्यकोणेवालक्ष्यंनितांक्षयंचवाथवायोदिग्व्ययमेतत्क्लेशंधनुभावहः ४२
कुपाः २८ इति मुहूर्त्तदर्पणे रोगहारंभप्रकरणम् अथ गृहप्रवेशः
नारदः अथसौम्यायनेकार्य्यंनववेश्मप्रवेशनम् विधायपूर्वदिवसे
नववेश्मप्रवेशनम् विधायपूर्वदिवसेवास्तुपूजांवलिक्रियाम् १ वा
स्तुपूजामकृत्वाथःप्रविशेन्नवमंदिरम् रोगान्नानाविधान्क्लेशान्
भुंक्तेसर्वंकंटकम् २ अकपाटमनाच्छन्नमदत्तबलिभोजनम् गृहं
नप्रविशेद्विपदांधारकंहितत् ३ माघफाल्गुनवैशाखज्येष्ठमासे
षुशोभने प्रवेशोमध्यमोज्ञेयसौम्यःकार्त्तिकमासयोः ४ अर्का
रवाररतिथिषुरिक्तामावर्जितासुच दिवावाथदिवारात्रौप्रवेशोमं
लप्रदः ५ चित्रोत्तराध्यातशशांकमित्रवस्वंततारेष्वरमेषुनूनं अप्रा
पुर्धनारोग्यसुपुत्रपौत्रसत्कीर्त्तितस्यात्स्थिविधःप्रवेशः इतिवशिष्ठः
केंद्रत्रिकोणायधननित्रिसंस्थैश्शुभैस्त्रिषष्ठायगतैश्चपापैः लग्नांत्स
षष्ठाष्टमवर्जितेचंद्रेगालक्ष्मीनिलयप्रवेशः ७ श्रीपतिः राशिलग्न
गतोजन्मराशेर्दपारप कीर्त्तितोमुनिभिर्वेश्मप्रवेशशोनकादिभिः ८

मु.ह.द. अथ ग्रामप्रवेशः पुष्ये मैत्रे मृगे स्वात्यां ध्रुवे वाष्टे च पूषके वासवारु
२३ णेशस्तं पुरग्रामप्रवेशनम् ९ कलाविज्ञो ऽस्तजलकुंभशाप्राग्यतो वा
मतोर्केस्यातः स्त्रग्वी विमलवसनो मंगलैर्गीतघोषैः व्यस्ते यात्राकल्पि
तशकुनैर्द्वारमार्गेस्ताराणाम् अपुष्पप्रकरुरु चिरं तोरणाद्यं विशेच्च १०
वामेर विबिंबकर्मी ------------ लग्नात्प्रागादितो दिक्षु दोषेरा
शीनियोजयेत् ११ एकमेकं न्यसेत्कोणे सूर्यं वामे विचिंतयेत्
कलशचक्रं ज्योतिः प्रकाशे मूर्द्धे वः मूवेदपंचकं त्रिस्त्रिप्रवेशे कले
शोऽंकात मृतिगतिधनश्रीस्थाद्वेदयुक्स्थिरतासुखं १२ इतिमु
हूर्त्तदर्पणे गृहप्रकरणम् अथ देवताघटनम् दीपिकायाम् ध्रुव
लघुमृदुवर्गे वारुणे विष्णुदेवे मरुददितिधनिष्ठ शोभने वासरे च
त्रिदशमदनजन्मेऽकारशे शीतरश्मौ विबुधकृतरभीष्टानारि नक्ष
त्रहीना १ नार्जो नक्षत्रेत्रयोविंशतिनक्षत्रम् देवप्रतिष्ठा वशिष्ठः
मासे तपस्य तपसि प्रतिष्ठा धनायुरारोग्यकरी च भर्तुः चैत्रे महा राम.
रुग्भयदा च शुक्रे सन्माघवे पुत्रधनप्रदा स्यात् आषाढमासादि २२
चतुष्टयेपि कलत्रसंतानविनाशदा स्यात् ऊर्ज्जे च कर्त्तुर्निधन

प्रश्नचसौम्येसपौषेऽखिलदुःखदास्यात् बलर्क्षपक्षःशुभदःसमस्तः
सदैवतत्रापदिनंविहाय अन्यत्रिभागंपरिहृत्यकृष्णः पक्षोविश
स्तंखलुपक्षयोश्च रिक्तातमल्लकृदिनेष्वनिंद्ययोगेषुचैनाशिक
वर्जितेषु दिनेमहादोषविवर्जितेच शशांकतारावलसंयुतेपि
कीर्त्तिप्रदंक्षेमकरंकृशानुभयप्रदंवृद्धिकरंदृढंच लक्ष्मीकरं
सुस्थिरदंविनारिवारेषुसंस्थापनमामनंति हस्तत्रयेमित्रह
रित्रयेचपौष्णद्व्यादितिमूलरेवत्यभेषु तिष्योत्तराधातशशांकभे
षुसर्वामरस्थापनमुत्तमंतत् रत्नमालायांविशेषः रोहिण्यु
त्तरपौष्णवैष्णवकरादित्याश्विनीवासवानूराधेंदवजीवभेषु
कथितोविष्णोःप्रतिष्ठापनम् पुष्यश्रवणसाभिजित्सुरेश्वरकयो
र्क्किः ताधिपःस्कंदयोर्मैत्रेतिग्मरुचेकरेनिर्ऋतिर्मेदुर्गादिका
नांभ्रमम् गणपरिवृढरक्षोपक्षभूतासुराणांप्रथमगणास
रस्वत्यादिकानांचपौष्णे श्रवसिसुगतिनाम्नोवाव्लोकपा
नां निगदितमखिलानांस्थापनंचस्थिरेषु सिंहोदयेदिन

मु.द.रा करोमिपुनर्महेशोनारायणाश्वपुष्यतोऽष्टमेविधाता देव्या
ह्विमूर्तिभवनेषुनिवेशनीयाश्रुद्धाश्चरेस्थिरगृहेनिखिलाश्च
२३ देवाः केंद्रत्रिकोणभवमूर्तिषुसद्ग्रहेषुचंद्रार्कभौमशनिषुत्रि
षडायगेषु सान्निध्यमेतितिनियतंप्रतिमासुदेवः कर्तुःशुभा
र्थसुखदःपदरोग्यताच इतिमुहूर्तदर्पणेदेवस्थापनप्रकर
णम् वशिष्ठसंहितायांवस्त्रपरिधानम् हस्तादिपंचकस्वपश्चात्
पौष्णद्वयादितिज्योतिःस्वपूर्वासु नवांबरंधार्यमपज्ञजीवशु
क्रांशलग्नेषुशुभोदयेवा १ रेवतन्त्रवल्लभे नासत्यपौष्णवसुभेक
रपंचकेनमार्त्तंडभौमगुरुशुक्रानवमंत्रिवारैः मुक्तासुवर्णम
णिविद्रुमशंखदंतरक्तांबराणिविधृतानिभवंतिसिद्ध्यै २ श्री
पतिः जीर्णंरवौसततमंबुमिराद्र्मिंदौभौमेशुचेबुधदिनेच राम:
नवेदधनाय ज्ञानायमंत्रिणिमनोज्ञप्रियसंगमायमंदेमला २३
यचनवांबरधारणंस्यात् ३ अन्यः रवौनीलंबुधेपीतंकेसर
वसंस्कृशनैश्चरे गुरुभार्गवयोःश्वेतंरक्तंवैभौमवासरे कौ

कुंभविद्रुमंकांस्यमांजिष्ठहेमकादिच शंखदंतंचहेन्नारीभौमार्क
गुरुभार्गवैः ४ श्रीपतिः रोहिणीगुरुपुनर्वसूत्तरेयाविभर्त्तिनवव
स्त्रभूषणाम् सानयोविदधतेचतेपतिंस्नानमाचरन्तिवारुणेपि
या ५ चंडेश्वरः स्नानंकुर्वीतयानार्य्यश्चेद्दृशतानिषान्विते सप्त
जन्मभवेद्वंध्याविधवादुर्भगाभृशम् ६ श्रीपतिः निवसंतिवराहिव
स्त्रकोणेमनुजाःयाशद्दृशांशमध्यपेथ्य अपरेपिचरक्षसांत्रयांश
शयणेचासनकोणकासुनित्यम् ७ भोगप्राप्तिर्देवतांशेनरांशेपुत्रा
प्तिःस्याद्रक्षसांसेचमृत्युः प्रांतेसर्वांशेष्वनिष्टफलंस्यात्स्नोक्तं वस्त्रेनू
तनेसाध्वसाधुः ८ कर्दमकज्जलगोमयलिप्तंवाससिदग्धवतिस्फु
टितेषा चिंत्यमिदंनववस्त्रनिहितेस्मिन्निष्टमनिष्टफलंहिसुधीभिः ९
विप्रादेशाद्दुद्वाहेचक्ष्मापालेनप्रीत्यादत्तं वारेधिष्ण्येनिंद्येप्याहुर्नूनं
नववस्त्रधार्य्यम् १० इतिमुहूर्त्तदर्पणेवस्त्रप्रकरणम् अथकूपा
रंभः हस्तःपुष्यावासवंवारुणंचमैत्रंपित्र्यंत्रीणिचैवोत्तराणि प्रा
जापत्यंचापिनक्षत्रमाहुःकूपारंभेश्रेष्ठमाद्यामुनींद्राः १ वाप्यादिकर
णम् मूलाग्नेयमघाद्विदैवभरणीसार्प्याणिपूर्वात्रयं ज्योतिर्विदो

मु॰ द॰ टी र्ध्वोमुखं हित्वा बकंभानामिदं कीर्त्तितम् वापीकूपतडागगर्त्तपरिखा 50

दि	रा	दि
रा	रा	दि
दि	रा	दि

२४ खातेनिधेरुद्धतिक्षेपोतोपूलबिलप्रवेशगणितारंभादि
सिद्धोतिच २ जलाशयारामप्रतिष्ठादीपिकायाम् मार्त्त
ण्डेन्दुशुक्रोगुरजिद्दशाधने माघवह्रस्य शुक्ले मूलाषाढो
त्तराश्विमघवराग्रुरू करैः पौष्णशक्राजचंद्रैः मैत्रब्रास्ने च पूर्णा म
दनरवितिथोसहितीया लतीयेकाष्ठीतोयप्रतिष्ठास्ते गुरुसित
दिनेकालसुद्धोसुलग्ने ३ लत्तादिरोपरोम्प्रीपतिः मृदुधुवक्षिप्र
मघास्वतोपरवीज्यशुक्रार्कदिनानिशस्ता अनस्तगेभार्गवदेव
पूज्येरिक्तासदर्शेरहिताविभागे ४ अथ विभागः सावित्रतिष्या
श्विनीवारुणां च मूलविशाखाचमृदुधुवाणि लतौषधीपादपरोप
णे शुभानिभानिप्रतिपादितानि ५ अथ क्रयविक्रयम रोहिस्यु
त्तरमूलपौष्णवरुणाज्येष्ठाविशाखामघातिष्यादित्यकराश्वियाम्य राम
शशाङ्कज्ञाग्यविरिक्ततिथो देवंप्रार्चितसौम्यशुक्रशशभृद्वारोदयां २४
शेशुभेगोसिंहाघतुलान्त्युग्मभवनेकुर्यात्क्रयविक्रयम ६ अथ
तैलाभ्यं पक्षाघ१मध्यां८त्य३शिवार्कभूत१४षष्ठीनिशावैधृति

यातुषष्ठिः जन्मत्रिसामाष्टमविष्णुरुद्रज्येष्ठांविनाभंगविधिः ११
प्रशस्तैः ७ श्रीपतिः रविस्तापं कांतिं वितरति शशी भूमितनयो
मृतिंलक्ष्मीं चांद्रीसुरपतिगुरुर्वित्तहरणाम् विपत्तिं दैत्यानां
गुरुरखिलभोगानुभवनं नराणां तैलाभ्यंगात्सपदि कुरुते सूर्य
तनयः ८ अथपुनर्दहनं नारदोये चतुर्दशीतिथिं रिक्तां मद्यांशु
कें निबाशनिं तथा सितेज्यौरस्तमयौ व्यतीपातं विषमादिन
म ९ शुक्लपक्षं च संत्यज्य पुनर्दहनमुत्तमम वसूत्तराद्वितीयं
चनक्षत्रे पुत्रजन्मसु १० पौसव्यालभयोर्योनं दहनात्कुलना
शनं दि नोत्तराद्वितलकर्तुं चंद्रतारावलान्विते ११ पापग्रहबले
युक्ते शुक्लगाशवर्जितेति अथ भैषज्यकालविधाने मार्त्तं
डाश्विसमीरमित्रवरुणाः हस्तुत्तरारेवती चित्राविष्णुशशांक
तिष्यवसुप्राजेशभेभेषजम् कुर्यादर्कबुधार्किशुक्रशशिनां
वारोदयेमङ्गले रिक्तापाचरनैभगतसमुदयमुद्वे विधौ वाष्टमे
१२ सगस्नानं कश्यपः पितृमाहतसाध्यात्मास्थि दक्षौविंदुमु

मु.द.मा. ऋषेः नकुर्य्याद्दरयोरोगमुक्तः स्नानंकदाचन १३ पमुचाल
नेम्श्रीपतिः त्रिचोत्तराचे स्मवरोहिणीषु चतुर्दशीदर्शदिनाष्टमी
२५ षु स्यानेप्रवेशंगमनंविदध्यात्सीमान्यमूनानकदाचिदेव १४ पं
चकेकार्य्यनिषेधः कुर्य्यान्नदारूतृणसंग्रहमंतकाशायानंम
तस्परहनंगृहगोपनंच शय्यावितानमिहवासवपंचकेषुकेचि
दूरतिपरतोवसुदेवतांघ्रीत् १५ श्रवणादिषड्भनिषेधोदीपिकाया
म् छेदनंसंग्रहंचेवकाष्टादीनानकारयेत् श्रवणादौवुधःषड्भेन
गच्छेद्दक्षिणांदिशम् १६ रत्नमालायांमघारंभः रौद्रपित्र्येवारुणो
पौरुहूतेयाम्येसार्प्पेनैरितेचैवधिस्से पूर्वाख्येत्रिष्वपिम्लेच्छकौ मुध
मघारंभःकालविद्भिःप्रणीतः १७ अकार्यमपुष्यश्रविष्ठाश्वि राम.
नीसौम्येषुपौष्णाऽनलादित्यकराहूयेषु सवारूणार्क्षेषुबुधेः २५
स्मृतानिसर्वाणिकार्य्याणितुरङ्गमाणाम् १८ गजकर्म्म हस्तेच
चित्रासुतथाश्विनीषुस्वातौचपुष्येचपुनर्वसौच प्रोक्तानिसर्वा
स्यपिकुंजराणांकर्म्माणिगर्गप्रमुखैःसुभानि १९ दंतच्छेदनंदीपके

नकुर्य्यादंतिनांदंतच्छेदं गुरुमहेरवौ हरौसुपृसितेपक्षेराज्ञोभौमा
केवासरे २० पल्याणंचैनकेनुराणांपापयोगेमुभोदय मेषजंमेषजे
कालेगजबंधः शनैर्द्दिने २१ मुमेतारेमुभेलग्नेमुभाहेशोभनेतिथौ
अंकुशाः करिणांयोज्याशनिलग्नेशनैर्द्दिने २२ अथारोहणम् पौष्णा
श्विनीवरुणामारुतशीतरश्मिचित्रादितिश्रवणहस्तसुरेज्यधिष्ण्ये वा
रेषुजीवशशिसूर्य्यसितेंदुजानाम् अप्रोहणंगजतुरंगरथेषुशस्तम् २३
भौमपराक्रमेद्व्येपृयोगः मृदुपुष्याश्विनीचैवविशाखाश्रवणत्रय
म् पुनर्वसोचसशंतिधनादिनिधिवर्त्तने २४ ज्योतिःप्रकाशे मि
त्रोग्रदारुणाधिष्ण्येलग्नेक्रूरग्रहस्यच भौमेरवौतनोचैवनकुपा
न्निधिवर्त्तनं क्रूराणांजोमेनग्रहीयान्नेदयंबुधवासरे २५ क्रूराच्छे
दं कुजेकुर्य्यान्संचयंसोमनंदने वशिष्ठः ध्रुवोग्रसाधारणदारुणा
र्क्षैर्निक्षिप्तमर्थंलभ्यवाप्वनष्टम् चौरैर्हृतंदत्तमुपल्म्बेवाविष्णां
तपातेननुलभ्यतेतत् २६ अथचौर्यम् मित्रोग्रदारुणाधिष्ण्येलग्ने
क्रूरग्रहस्यच भौमेरवौतनौचौर्य्यंशकुनंबलेनच २७ अथपारिसानं

मु॰ द॰ सो॰ प्राजापत्याश्विनक्षत्रात्सामित्रपुनर्वसू अथ प्रथमं दंतपातनप्यन्नौ 54
चनं वसुलोचनम् प्रथमेन मासेतेन हंश्रोतव्यं चाद्वितीयके तृती
२६ येचप्रयत्नेन चतुर्थेनैव लभ्यते २८ अथ सर्पदंष्ट्रः मघा विशाखा
नलस्थाप्यवाम्येनेक्ष्लसरोद्रेषु च सर्पदंष्ट्रः सुरक्षितो विष्णुरपेन
सापिप्राप्नोति कालस्य मुखं मनुष्यः २९ अथ रोगोत्पत्तिः शिशुसो
रव्य पूर्वासु शाक्रशिवसार्प्यवायुधिष्ण्येषु यस्यामयसंभवः स्यात्
क्षीराब्धिजातेन चिकित्स्यमानो न नरः स कीनाशपदं निकेतनं गंता ३०
रौद्रद्वीशमघार्यम्णाहिसततपूर्वात्रयं द्वादशी षष्ठी रिक्ता तिथिः श
नैश्वरकुजार्कवारयः गस्थ्यतन्म जन्मपयस्यान्यतरोरोगोद्भवो
जायते तव ध्नंतियमाप्रयाहद्धतरैः पापो मलेहारुणोः ३१ मूले
दास्त्रे वा सवेग्निचित्रेनदाहस्याः व स्यायाम्यचित्राम्कृतो च तोयो रम
मैत्रे कुत्रुतः प्राणान्धि वैश्वे सर्पवासेरुद्रसौख्यम् ३२ गेरा २६
साकुम्भीमुबिंदु सुरेंद्रा प्रा जायते वायुकेंद्र नराणां पुष्यादिमाया
व्याधिसप्रयुक्तं दिष्ट्या रोगान्मुक्तिः सप्रवीमैर्वी सरैस्तु हामेर्दिने न दिष्ट

रारोग्यलक्ष्मीः अथ नक्षत्रम् हस्तानुराधावरुणाश्विपुष्येषु धनिष्ठासु
हस्ते सपौष्णे तथोत्तरासु तत्तत्पदे चन्द्रसमागमे प्रारंभणं शस्तमुदाहरंति ३३
अथ कृषिकर्म श्रीपतिः अर्काक्रान्तगताऽगतान्यनडुहोऽन्नाशाय भान्य
ग्रतो वेदैर्मन्त्रितपंतनमग्र कृषिकृत्स्यात्तायमूलत्रयम् धिष्ण्यानां नव
कं तदंतरगतस्याताश्रियैपंचकं पश्चाद्भान्यभिहितपत्तयदत्र कंपितं चक्र
मुक्तलांगले ३४ अथ हलप्रवाहे नारदः मृदुध्रुवक्षिप्रचरविशाखापि
तृमेषु च हलप्रवाहं प्रथमं विध्यामूलमेवशुभैः ३५ कश्यपः वसुवा
युजलेरिसलक्षिप्रध्रुवमृदूडुषु सीतां स्यात्सायजीवो सितस्तुल्यफल
प्रदाः ३६ राजमार्तण्डात् रवौ रोहिणीगे दिवा रस्यं भूमे संजायते रजः तस्मा
द्दिनत्रयं यत्नं बीजयोपनकारयेत् ३७ शस्यरोपणम् पूर्वाभाद्रपदा
मूलरोहिण्युत्तरफाल्गुनी विशाखावरुणांश्चैव धान्यानां रोपणे वराः
३८ शस्यच्छेदनम् रौद्रे मैत्रं तथा सौम्ये हस्ते पुष्येऽनिले तथा शस्य
च्छेदं प्रशंसंति मूलश्रवणवासवे ३९ शस्यमर्दनम् फाल्गुन्ये श्रव
णां चैव मघा मूलं तथा मता अनुराधा पवाज्येष्ठा रेवती धान्यमर्द
ने ४० अथ दीपिकायां धान्यस्थापनम् याम्याग्निरुद्राहिविशा

मु.द.रा. वपूर्वामार्हं द्वयिके अतरमेषु भाहि धान्यादिसंस्थापनमेषु शस्तम् 56
गास्थिरद्वंगुरुहोदयेषु ४१ अथ नौकाघटनम् अमहरिध्रलग्ने
२७ शक्रपित्र्यदैवेचित्रनपनविष्णिपाम्यदस्राथ्यैतभेषु सुकरस्त
तिथियोगेशुक्रजीवार्कवारेतरणिघटनमिष्टंचंद्रताराविशुद्धौ ४२
अथ नौकाचालनम् शुभाहे विलग्नेंदु भगमैत्राश्विपाशिषु
चलनं घटनस्यानानावः शुभतिथौ दृषु ४३ अथ नौकायात्रा अ
मकरेस्वसुधानिपूर्वामित्रधनाच्युतभेषु स्युलग्ने तारकयोगति
थौ दुविशुद्धौ नौगमनंशुभदंशुभवारे ४४ मुद्गपातनसारसमु
द्भ्रयात् मृदुध्रुवक्षिप्रचरेषु योगसर्वं प्रशस्तं शनिचंद्रवर्ज्ये वारे
तिथौ पूर्णनयाद्वयेशुभदा प्रोतिष्ठाशुभदंनपारां ४५ गुर्वस्तवा
सितास्तवाशुद्धयाः घटनं क्वचित् क्रूरग्रहस्याशलग्नेनकार्ये राम.
मूर्तिभिधता ४६ वस्त्रक्षालनं गर्गोशः पौष्णादित्यादिपंचाश्वि २६
वसुपुचेहस्तनांपहित्वाष्टमीं चपर्वाण्वसु तशनिदिनंश्चाद्धध
मंशुभंस्यादिति ४७ शनौभूमिसुतेश्राद्धेपक्षामावास्यपोस्त
पा वस्त्रक्षालनयोदेषादहत्यासप्तमंकुलम् ४८ संक्रांत्या

पंचदशपंचाद्वादशपंचरवेर्दिने वस्त्रं न्निःपीडयेन्न्नेक्षार
णापि न शोधयेत् ४८ व्यवहारोच्चये अदितिर्वासवलाषु
मैत्रमैंद्रवाजिनः सूचीकर्मतनुत्राणामेभिरिष्टैः प्रश
स्यते ५० ज्योतिःस्मरशारे कृत्तिकासु विशाखासु भौमार्क
शनिवासरे तद्दिने घटितं वस्त्रं न पाशं जयदायकम् ५१
दीपिकायाम् मूलेंदु वीत्रयपाम्यपित्र्यशक्राग्निसार्प्यान
लानिलिनम् पद्यादिसाधारणकर्मकुर्यात्तिथौ विल
ग्ने च शुभे शुभाह ५२ जन्मभे सर्वशस्त्राणि मभ्यासा सर्व उ
च्यते धनुःहस्तत्रयश्रुतौ पुष्ये दस्राऽग्निमित्रिपूर्वे ५३
व्यवहारोच्चये पुष्ये चादितिचित्रपघनिपशक्रांतशर
वतीबर्ज्यो हस्तविशाखधमित्रसहिते भानो गुरौ भार्गवे
कुंभे कीटगृहे वृषमृगपतौ चंद्रः शुभैर्वीक्षिते सन्नाहं शरपट्ट
कुंतछुरिकाधार्यान पाणहिता ५४ दीपिकायाम् मैत्रेंदु

मु.द.शा. पुष्यांजमलादितिवाजिचित्राहस्तोत्तरायहरीज्यविष्णात्भा 58
नि एतेष्वतीवशयनाशनवादिकानांसंभोगकार्यमुदितं
२८ मुनिभिःशुभाहे ५५ वशिष्ठसंहितायां स्थिरसाधारणाचर
भेलघुमैत्रेष्वर्ककुजवारे तेषामेवविलग्ने माणिक्यविभूष
णांधार्यम् ५६ क्षिप्रमृदुध्रुवचरभेशशीसितयोर्वारेषु
चलग्ने मुक्ताफलरजतमयंभूषणामखिलंसुवस्त्रंकंधा
र्यम् ५७ लघुमैत्रध्रुवमृदुभेसितेंदुबुधजीववारेषु हमर
त्नतादिभाजनमारोग्यदममृतयोगेषु ५८ दीपिकायाम्
मित्रादितिमघोत्तराशतभिषक्स्वातीविरंच्यच्युतः स्वर्गो
धीश्वरपूज्यपौष्णकरभेस्फीतेतुषारत्विषाः रिक्तापर्वविरा राम.
यसौम्यदिवसेशस्तंनृणांभूतये सर्वैःशांतिकपौष्टिकंनि २८
गदितंगर्गादिभिर्निश्चयात् ५९ अथस्वराभिषेकः हस्त
त्रास्त्रमघादितैवगुरुह्यिविसौडुताराशिवःस्नानेमङ्गल

दायकार्कशशिभृद्वागीशार्वगोदयः प्राज्येसार्कसुरार्कचंद्रह
रिभैमेघाश्विपावासरीसर्वैविक्रमभत्सुघष्ठरहिताः वृद्धमतं
वर्जयेत् ६ परीक्षानोशुक्रास्तेषमोर्कगुरुसहितरवौज
न्ममासेष्टमेदोविघ्नोमासेमलाख्येकुजशनिदिवसेजन्म
वाराशुचाप ६ नाडीनक्षत्रहीने २३ सुरगुरुरजनीना
यताराविशुद्धौ प्राकार्य्यापरीक्षाहितनुचरग्रहांशोदयेश
स्तलग्ने ६ व्यवहारोक्तेपि स्त्रघम्यां च चतुर्दश्यां प्रायश्चित्त
परीक्षयोः नपरीक्षाव्यपासक्षशांतिमोमादिनेभवेत् ६२
ज्येष्ठाश्ववराहस्तास्वातपाचैवपुनर्वसुः तद्वच्छतभिषाप्रो
क्तलभिपुक्तविचारणे ६८ गजगन्मोहनात् पुष्पाद्वीश्च व
राज्ञेपशुविधिभेदिस्याभिवनीशक्रमेश्वाराकौकेजवासरेशु
रोहितारिक्तामम्लपकोष्टमी निंद्याः पूज्यतमागुरुर्भृगुबुधा
लग्नस्थितार्कंद्रगाःस्वादोलाशुभवाहनादिशुभदा वाशिश्र.

60

मु.द.शो. गुरौश्चस्मृताः ६५ रत्नमालापान् शंकवासवकैरवुधिश्ग॰
२९ सोवुध्यवरूणापुनर्वसुभेषु अश्विपूष्यभपुतेषुविधेयाः के
यविक्रयविधिःपुरभीररात् ६६ अपमेत्रप्रकरणान् मधु
मासेभवेदुःखंमाघवेरत्नसंचयः मरणंभवतिज्येष्ठे तुआषा
ढेवंधुनाशनम् ६७ समृद्धिःश्रावणेनूनंभवेद्भाद्रपदेक्षयः
धनारामाश्विनेमासेसर्वतःसुखमेवहि ६८ सानःस्यात्कार्त्ति
केसौख्यंमार्गशीर्षेभवत्यपि पौषेज्ञानक्षयोमाघेमेधान्मे
धाविवर्द्धनम् ६९ फाल्गुनेपिसमृद्धिःस्यान्मलमासंवि
वर्जयेत् रवौगुरौसितेसोमेकर्त्तव्यंवुधसौरयोः ७० अश्वि
नीरोहिणीस्वातिविशाखाहस्तभेषुच ज्येष्ठोत्तरात्रयेष्वेव राम.
कुर्यान्मंत्राभिषेचनम् ७१ पूर्णिमापंचमीचैवद्वितीया २९
सप्तमीतथा त्रयोदशीचदशमीप्रशस्ताःसर्वकर्मसु ७२
नमासतिथिवारर्क्षसाधनंसूर्यपर्वणि नदातिसागरो